

CRNA GORA
AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

IZVJEŠTAJ O RADU AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO ZA 2022. GODINU

Podgorica, maj 2023. god.

AGENCIJA ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

JOSIPA BROZA TITA BB
81000 PODGORICA, CRNA GORA
www.caa.me

TEL: +382 20 625 507
FAX: +382 20 625 517
E-MAIL: acv@caa.me

SADRŽAJ:

I UVOD	3
II PRAVNI POLOŽAJ I ORGANI AGENCIJE	3
III NADLEŽNOST I UNUTRAŠNJA ORGANIZACIJA AGENCIJE	3
a) Nadležnost.....	3
b) Unutrašnja organizacija.....	6
IV OBUKA I OSPOSOBLJAVANJE ZAPOSLENIH.....	7
V REALIZOVANE OBAVEZE PROPISANE ZAKONOM I UTVRĐENE PROGRAMOM RADA AGENCIJE ZA 2022. GODINU	8
VI PREDUZETE AKTIVNOSTI I MJERE U SPROVOĐENJU NADLEŽNOSTI AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO	13
Sektor za sigurnost vazdušne plovidbe.....	13
Sektor za sigurnost vazdušnog saobraćaja.....	26
Menadžer Sistema upravljanja sigurnošću.....	31
Menadžer Sistema za praćenje usklađenosti.....	34
Referat za vazduhoplovnu medicinu.....	34
Odjeljenje za bezbjednost i olakšice.....	36
VII MEĐUNARODNA SARADNJA.....	40
a) Saradnja sa institucijama i organizacijama Evropske unije u oblasti vazdušnog saobraćaja.....	40
b) Saradnja sa međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama.....	42
c) Bilateralna i multilateralna saradnja.....	43
VIII ZAKLJUČNE OCJENE.....	43

I UVOD

Pravni osnov za izradu godišnjeg Izvještaja o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo sadržan je u članu 13 stav 2 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20), kojim je propisano da Agencija za civilno vazduhoplovstvo (u daljem tekstu: Agencija) priprema godišnji izvještaj o radu i godišnji finansijski izvještaj za prethodnu godinu, koje usvaja Vlada Crne Gore, na predlog Savjeta Agencije.

Odredbom člana 13 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da godišnji izvještaj o radu Agencije sadrži naročito podatke o:

- 1) preduzetim mjerama u sprovođenju nadležnosti (o izdatim licencama, dozvolama, certifikatima, odobrenjima, uvjerenjima, saglasnostima i drugim aktima);
- 2) saradnji sa međunarodnim organizacijama i organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo;
- 3) vršenju inspekcijskog nadzora nad sprovođenjem zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima;
- 4) drugim pitanjima značajnim za rad Agencije.

U skladu sa članom 13 stav 8 Zakona o vazdušnom saobraćaju, godišnji izvještaj o radu i godišnji finansijski izvještaj za prethodnu godinu, sa izvještajem nezavisnog ovlašćenog revizora, Agencija dostavlja Vladi Crne Gore do 30. juna tekuće za prethodnu godinu.

II PRAVNI POLOŽAJ I ORGANI AGENCIJE

Članom 5 Zakona o vazdušnom saobraćaju regulisan je pravni položaj Agencije, kojim je propisano da je Agencija nezavisno pravno lice koje vrši prenešena javna ovlašćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja u skladu sa Zakonom, da je osniva Vlada Crne Gore, da je samostalna u obavljanju poslova iz svoje nadležnosti i da za svoj rad odgovara Vladi Crne Gore.

Organi Agencije su Savjet Agencije i direktor Agencije.

III NADLEŽNOST I UNUTRAŠNJA ORGANIZACIJA AGENCIJE

a) Nadležnost

Odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju uređeni su uslovi za obavljanje vazdušnog saobraćaja u vazdušnom prostoru Crne Gore, uslovi za sigurnost i bezbjednost vazdušnog saobraćaja, upravljanje vazdušnim saobraćajem i druga pitanja od značaja za vazdušni saobraćaj.

Istovremeno, odredbama ovog zakona propisani su pravni položaj, nadležnost i poslovanje Agencije.

Članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da Agencija izdaje certifikat vazdušnog operatora i operativnu licencu, izdaje uvjerenje o tipu vazduhoplova, uvjerenje o plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o provjeri plovidbenosti vazduhoplova, potvrdu o registraciji, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za održavanje vazduhoplova, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova pravnom licu za stručno osposobljavanje vazduhoplovnog osoblja, izdaje certifikat i odobrenje za upotrebu civilnog

aerodroma, izdaje uvjerenje o ispunjavanju uslova za obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova, izdaje dozvole i ovlašćenja civilnom vazduhoplovnom osoblju, priprema stručne osnove za izradu programa, planova, podzakonskih akata koje donose Vlada i organ državne uprave nadležan za poslove saobraćaja, donosi opšte akte u skladu sa ovim zakonom i akte radi sprovođenja ECAA Sporazuma (European Common Aviation Area Agreement – *Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja*), drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz saglasnost Ministarstva kapitalnih investicija, donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja, vodi registre i evidencije u skladu sa ovim zakonom, vrši inspekcijski nadzor nad sprovođenjem ovog zakona i zaključenim međunarodnim ugovorima, vrši kontinuirani nadzor ispunjenosti uslova u skladu sa ovim zakonom, saraduje sa organima drugih država nadležnim za civilno vazduhoplovstvo, te vrši i druge poslove u skladu sa ovim zakonom i Statutom Agencije.

Članom 6 stav 2 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da se akti, koje donosi Agencija u skladu sa zakonom i akti radi sprovođenja ECAA sporazuma, drugih zaključenih međunarodnih ugovora, međunarodnih standarda i preporučene prakse iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, a naročito standarda, procedura i preporučene prakse ICAO-a, ECAC-a, EASA-e i EUROCONTROL-a, uz prethodnu saglasnost Ministarstva kapitalnih investicija, objavljuju u „Službenom listu Crne Gore“.

Članom 6 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju propisano je da je Agencija Nacionalni nadzorni organ koji obavlja poslove koji se odnose na utvrđivanje ispunjenosti uslova za pružanje usluga vazdušne plovidbe, izdavanje sertifikata pružaocu usluga u vazdušnoj plovidbi, kontinuirani nadzor nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi i nadzor nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem.

Pored navedenih poslova, propisanih članom 6 Zakona o vazdušnom saobraćaju, Agencija obavlja i druge poslove utvrđene zakonom, i to: izdaje odobrenja za letenje stranim civilnim vazduhoplovima za letenje u crnogorskom vazdušnom prostoru, daje odobrenja za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje, odobrava površine za vanaerodromsko slijetanje i polijetanje, daje odobrenja za održavanje vazduhoplovnih priredbi, daje saglasnost vazdušnom prevozniku na zaključivanje ugovora o zakupu vazduhoplova, odobrava operativne priručnike, odobrava listu minimalne ispravnosti opreme vazduhoplova, daje saglasnost na tehničku dokumentaciju za izgradnju, rekonstrukciju i označavanje aerodroma, operativnih površina i drugih objekata, daje posebno odobrenje prije početka izvođenja radova na aerodromu radi zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja i urednosti odvijanja prevoza u vazdušnom saobraćaju, izdaje prethodnu saglasnost za izgradnju i postavljanje vazduhoplovnih prepreka van područja aerodroma (područje sa ograničenom gradnjom) koji prelaze propisanu visinu, odobrava programe stručnog osposobljavanja za vazduhoplovno i drugo osoblje koje obavlja poslove od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja, imenuje ispitne komisije i instruktore-ispitivače sa liste ispitivača, utvrđuje listu ispitivača, obavlja poslove u vezi traganja i spašavanja vazduhoplova i druge poslove,

propisane ovim zakonom, u vezi sa zaštitom sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazdušnog saobraćaja.

Inspekcijski nadzor nad sprovođenjem Zakona o vazdušnom saobraćaju i propisa donesenih na osnovu ovog zakona, kao i zaključenih međunarodnih ugovora koji obavezuju Crnu Goru, saglasno članu 151 navedenog zakona, vrši Agencija, u skladu sa odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju i Zakona o inspekcijskom nadzoru.

U skladu sa nadležnostima propisanim Zakonom o vazdušnom saobraćaju i podzakonskim aktima donijetim na osnovu ovog zakona, Agencija je u 2021. godini prioritetno realizovala svoje zakonom propisane obaveze i Programske aktivnosti za izvještajni period.

Obavljanje poslova inspekcijskog i kontinuiranog nadzora nad radom vazduhoplovnih subjekata uvijek je imalo je prioritet u radu Agencije. Zbog aktivnosti koje zahtijevaju posebna stručna znanja za preduzimanje zakonom propisanih mjera i sprovođenje inspekcijskog nadzora, u kontinuitetu je vršeno stručno osposobljavanje zaposlenih. Polazeći od činjenice da inspekcijski poslovi obuhvataju i ovlašćenja za obavljanje inspekcijskih pregleda, izricanje ograničenja i zabrana, nalaganje upravnih mjera, izdavanje prekršajnih naloga, podnošenje zahtjeva za pokretanje prekršajnog postupka, kao i preduzimanje drugih mjera propisanih Zakonom o inspekcijskom nadzoru („Službeni list RCG“, br. 39/03 i „Službeni list CG“, br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16) i Zakonom o prekršajima („Službeni list CG“, br. 01/11, 06/11, 39/11, 32/14, 43/17 i 51/17) i, istovremeno, zahtijevaju posebnu stručnost za obavljanje poslova inspekcijskog nadzora, Agencija je u ranijem periodu dodatnu pažnju usmjeravala na edukovanje zaposlenih iz oblasti vođenja upravnog postupka, inspekcijskih nadzora i preduzimanja prekršajnih mjera.

Pored poslova propisanih Zakonom o vazdušnom saobraćaju, Agencija obavlja i poslove koji su joj utvrđeni u nadležnost odredbama Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 18 /11, 46/14 i 43/18) u pogledu zaštite prava putnika i lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, u toku prevoza u vazdušnom saobraćaju. Naime, u skladu sa članom 93 navedenog zakona, u slučaju uskraćivanja ukrcaja, otkazivanja ili dužeg kašnjenja leta, putnik ostvaruje prava utvrđena ovim zakonom, na osnovu pisanog prigovora sa odgovarajućim dokazima, koji dostavlja vazdušnom prevozniku. Ako vazdušni prevoznik, odnosno operator aerodroma u roku od 30 dana od dana dostavljanja prigovora ne odluči po prigovoru, putnik, odnosno lice sa invaliditetom ili lice smanjene pokretljivosti, ima pravo da dostavi Agenciji prigovor za mirno rješavanje sporova, a Agencija je dužna da se izjasni na prigovor u roku od 15 dana od dana prijema prigovora.

Takođe, odredbom člana 36a Zakona o obligacionim odnosima i osnovama svojinsko-pravnih odnosa u vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 18 /11, 46/14 i 43/18) propisan je obim prava lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti na aerodromima, pa je utvrđeno da lica sa invaliditetom ili lica smanjene pokretljivosti, koja koriste ili namjeravaju da koriste usluge vazdušnog prevoza putnika po dolasku, odlasku ili tranzitu kroz aerodrom kada se aerodrom nalazi na teritoriji Crne Gore, imaju pravo na pomoć u skladu sa ovim zakonom. Nadzor nad pružanjem navedene pomoći licima sa invaliditetom ili licima smanjene pokretljivosti na aerodromu vrši Agencija.

b) Unutrašnja organizacija

U toku 2022. godine Agencija je nastavila aktivnosti na stručnom osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih, u cilju obezbjeđivanja zakonitog, stručnog, efikasnog i racionalnog vršenja prenešenih javnih ovlašćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja, odnosno poslova i zadataka iz svoje nadležnosti. Time je dodatno unaprijeđen rad Agencije, kao vazduhoplovne vlasti Crne Gore, koji se od strane relevantnih međunarodnih organizacija u kontinuitetu ocijenjuje kao izuzetno uspješan.

Unutrašnja organizacija Agencije uređena je osnovnim tekstom Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-2835/1-18 od 27.12.2018. godine, odnosno pravilnicima o izmjenama i dopunama tog Pravilnika – Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-2397/1-19 od 21.10.2019. godine, Pravilnikom o izmjeni i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-014/21-422/1 od 30.03.2021. godine, Pravilnikom o izmjeni i dopuni Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-014/21-946/1 od 24.06.2021. godine, Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-014/21-2187/1 od 20.12.2021. godine, i Pravilnikom o izmjenama i dopunama Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo, broj: 01/1-014/23-185/1 od 06.02.2023. godine.

U Agenciji su sistematizovana radna mjesta za 60 izvršilaca.

Unutrašnje organizacione jedinice Agencije su:

- 1. Sektor za sigurnost vazdušnog saobraćaja, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 15 izvršilaca;**

U ovom sektoru nalaze se sljedeće unutrašnje organizacione jedinice:

- 1.1. Odsjek vazdušnih operacija i vazduhoplovnog osoblja,
- 1.2. Odsjek vazduhoplova, i
- 1.3. Odsjek aerodroma;

- 2. Sektor za sigurnost vazdušne plovidbe, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 19 izvršilaca;**

U ovom sektoru nalaze se sljedeće unutrašnje organizacione jedinice:

- 2.1. Odsjek za upravljanje vazdušnim saobraćajem (ATM) i vazduhoplovno informisanje (AIS),
- 2.2. Odsjek za komunikacijsko, navigaciono, nadzorno i informatičko obezbjeđenje usluga u vazdušnom saobraćaju (CNSI) i usluge vazduhoplovne meteorologije (MET), i
- 2.3. Odsjek za traganje i spašavanje (SAR) i zaštitu životne sredine (ENV);

- 3. Odjeljenje za bezbjednost i olakšice u civilnom vazduhoplovstvu, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 5 izvršilaca;**

- 4. Odjeljenje za međunarodnu saradnju, u kojem su sistematizovana radna mjesta za 4 izvršioca;**

- 5. Referat za vazduhoplovnu medicinu, u kojem je sistematizovano radno mjesto za 1 izvršioca;**

6. Služba za pravne, finansijske i opšte poslove, u kojoj su sistematizovana radna mjesta za 11 izvršilaca;

Pravilnikom o unutrašnjoj organizaciji i sistematizaciji Agencije za civilno vazduhoplovstvo sistematizovano je 5 radnih mjesta van unutrašnjih organizacionih jedinica i to radna mjesta direktora, pomoćnika direktora, menadžera sistema upravljanja sigurnošću (*Safety Manager*), menadžera sistema za praćenje usklađenosti (*Compliance Monitoring Manager*) i savjetnika – poslovnog sekretara.

U Agenciji je u 2022. godini bilo zaposleno ukupno 51 izvršioca, od kojih 50 na neodređeno vrijeme, 1 na određeno vrijeme i jedno lice u mandatu. Za 2 zaposlenih miruje radni odnos.

U cilju normalnog odvijanja radnih aktivnosti i obezbjeđivanja adekvatnog poslovnog prostora, Agencija je smještena u kupljenom poslovnom prostoru, površine 996 m², sa 20 pripadajućih parking mjesta. Sjedište Agencije je u ulici Josipa Broza Tita bb, Stari aerodrom, Podgorica.

IV OBUKA I OSPOSOBLJAVANJE ZAPOSLENIH

U toku 2022. godine Agencija je nastavila aktivnosti na stručnom osposobljavanju i usavršavanju zaposlenih, u cilju obezbjeđivanja zakonitog, stručnog, efikasnog i racionalnog vršenja prenešenih javnih ovlašćenja u oblasti vazdušnog saobraćaja, odnosno poslova i zadataka iz svoje nadležnosti, čime je dodatno unaprijeđen rad Agencije, kao vazduhoplovne vlasti Crne Gore.

Permanentno stručno osposobljavanje zaposlenih jedna je od prioritetnih obaveza Agencije, i predstavlja preduslov za uspješno obavljanje poslova koji su u nadležnosti Agencije.

U Agenciji je napravljena strategija stručnog osposobljavanja u vidu Trening Programa, na osnovu kojeg je usvojen Trening plan za 2022. godinu, sa prioritetnim kursevima koji se odnose na sve zaposlene, prvenstveno na nadzornike i inspektore.

Tokom 2022. godine, u cilju jačanja kapaciteta Agencije i razvoja kompetentnosti, zaposleni su, u skladu sa zahtjevima radnog mjesta i zaduženjima, pohađali i polagali veći broj specijalističkih obuka, sa posebnim akcentom na sticanju znanja i vještina neophodnih za vršenje poslova nadzora.

Neke od najznačajnijih obuka, održanih u organizaciji ICAO-a, EASA-e i EUROCONTROL-a (IANS), navedene su u nastavku:

- Surveillance Data Distribution System (SUR-SDDS),
- Management Systems in the Context of the ATM/ANS (LEX-BR-1139-V),
- Environmental NOISE Impact Assessments with IMPACT (ENV - IMPACT-NOICE),
- Requirements for Competent Authorities-Part -AR of Regulation 2017/373 (LEX-373-AR),
- Fuel burn and gas emissions assessments with IMPACT (ENV-IMPACT-EM),
- Obstacle limitation Surfaces Assessment and Oversight - EASA IPA 5,
- Cyber security in ATM Main threats and solutions (SEC-CYBER),
- Network Capacity Planning (ASM-CAP),
- Human Factors for ATM Safety Actors (HUM-HFA),
- Audit Techniques and Practice Stage 3 (LEX-AUDIT-3),
- Oversight of Security Management Systems in ATM,

- Fatigue awareness for ATM Managers (HUM-FAT-MGT),
- Functions of a National Supervisory Authority (LEX-ORG-V),
- Aeronautical Search and Rescue workshop,
- The regulatory context in the AIS/AIM domen (IM-REG),
- Cyber Security in Air Traffic Management,
- Workshop New Basic Regulation 2018/1139,
- Contingency Measures and Crisis Management (GEN-CTG),
- Regional Workshop on Training Requirements for Aeronautical Meteorological Personnel,
- Compliance Audit Management - EASA IPA 5,
- Aeronautical Charts Oversight Training - EASA IPA 5,
- ATFCM and Airport Capacity Estimation,
- Integrated CNS and Spectrum (GEN-iCNSS),

Pored navedenih obuka zaposleni u Agenciji su učestvovali na velikom broju besplatnih online webinarima.

Za potrebe osposobljavanja zaposlenih u Agenciji, ali i zaposlenih u drugim vazduhoplovnim subjektima iz Crne Gore i regiona, uspješno je organizovano nekoliko radionica/obuka u saradnji sa EASA, Eurocontrol-om, Evropskom komisijom, ICAO i drugim organizacijama kroz projekte poput IPA i TAEX, koji su omogućili unapređenje kompetencija učesnika uz istovremenu značajnu uštedu finansijskih sredstava Agenciji.

V REALIZOVANE OBAVEZE PROPISANE ZAKONOM I UTVRĐENE PROGRAMOM RADA AGENCIJE ZA 2022. GODINU

Prioriteti u radu Agencije i u 2022. godini bili su, kao i u proteklim izvještajnim periodima, vršenje poslova iz nadležnosti Agencije, koja je utvrđena Zakonom o vazдушnom saobraćaju, uz realizaciju obaveza utvrđenih Programom rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2022. godinu.

Agencija je realizovala aktivnosti utvrđene *Programom rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2022. godinu*, u pogledu vršenja kontinuiranog i inspeksijskog nadzora, u skladu sa usvojenim *Planom inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2022. godinu*, kojim su utvrđeni raspored i dinamika obavljanja nadzora vazduhoplovnih subjekata, a koje su vršili ovlašćeni inspektori za vazdušni saobraćaj i ovlašćena lica Agencije za vršenje kontinuiranog nadzora, u skladu sa Zakonom o vazдушnom saobraćaju, podzakonskim aktima i internim aktima Agencije, kao i odredbama Zakona o inspeksijskom nadzoru.

Dakle, Agencija je u potpunosti realizovala obaveze u pogledu vršenja kontinuiranog nadzora u smislu praćenja kontinuiranog ispunjavanja uslova na osnovu kojih su izdati certifikati ili druge isprave, tokom čitavog perioda njihovog važenja, za obavljanje vazdušnog saobraćaja i drugih djelatnosti u vazдушnom saobraćaju, kao i u pogledu certifikovanja vazduhoplovnih subjekata i vazduhoplovnog osoblja i drugih djelatnosti propisanih zakonom, koje spadaju u osnovne i najznačajnije djelatnosti Agencije.

Navedene aktivnosti Agencija je realizovala saglasno odredbama Zakona o vazдушnom saobraćaju i podzakonskim aktima koji su donijeti na osnovu ovog zakona.

Zakon o vazdušnom saobraćaju načelno obuhvata osnovne principe sadržane u evropskim regulativama i direktivama i predstavlja pravni osnov za donošenje podzakonskih akata kojima se u potpunosti preuzimaju sadržaji regulativa EU iz oblasti vazdušnog saobraćaja.

Naime, ratifikacijom osnovnog teksta ECAA Sporazuma, Crna Gora je preuzela obaveze utvrđene odredbama ovog sporazuma. Jedna od najvažnijih obaveza propisana je članom 3 ECAA Sporazuma, kojim je precizirano da su odredbe propisa na koje se poziva ili koji su sadržani u Aneksu I ovog sporazuma, usklađeni prema Aneksu II ovog sporazuma, obavezujuće za strane ugovornice i predstavljaju, ili će predstavljati, dio njihovog unutrašnjeg pravnog poretka, sa obavezom da propisi koji odgovaraju regulativama Evropske unije treba da budu dio unutrašnjeg pravnog poretka strana ugovornica, dok je za propise koji odgovaraju direktivama Evropske unije nadležnim organima strana ugovornica ostavljen izbor načina implementacije.

Imajući u vidu navedene obaveze, koje je potpisivanjem i ratifikacijom ECAA Sporazuma preuzela država Crna Gora, Zakonom o vazdušnom saobraćaju propisano je ovlašćenje Agenciji za donošenje akata i na taj način je stvorena mogućnost da se zakonodavstvo Crne Gore u oblasti civilnog vazduhoplovstva na mnogo efikasniji i ažurniji način usklađuje sa pravnim poretkom Evropske Unije (*acquis communautaire*). Praktičan značaj ovakvog načina usklađivanja ogleda se u činjenici da su propisi EU u oblasti vazduhoplovstva podložni čestim izmjenama ili dopunama, tako da je ažurnost u usklađivanju sa njima moguće ostvariti jedino kroz pravovremeni postupak izmjene i dopune odgovarajućeg podzakonskog akta.

U skladu sa odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju, Agencija je, uz saglasnost Ministarstva kapitalnih investicija, u 2022. godini donijela 11 podzakonskih akata koji su objavljeni u „Službenom listu Crne Gore“ i to:

- 1) Pravilnik o izmjeni i dopuni Pravilnika o unaprijeđenju sigurnosti, istraživanju i sprečavanju nesreća i nezgoda u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG“, broj 6/22 od 19.01.2022. godine, a stupio je na snagu 27.01.2022. godine)
- 2) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o kontinuiranoj plovidbenosti vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i o odobravanju organizacija i osoblja koji obavljaju ove poslove („Službeni list CG“, broj 10/22 od 27.01.2022. godine, a stupio je na snagu 04.02.2022. godine)
- 3) Pravilnik o dopunama Pravilnika o detaljnim pravilima za implementaciju mrežnih funkcija u upravljanju vazdušnim saobraćajem („Službeni list CG“, broj 43/22 od 19.04.2022. godine, a stupio je na snagu 27.04.2022. godine)
 - * Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena Odluka Komisije (EU) br. 2019/2167 od 17. decembra 2019. godine o odobravanju Strateškog plana mreže za mrežne funkcije u upravljanju vazdušnim saobraćajem za Jedinstveno evropsko nebo za period 2020-2029. godine
- 4) Pravilnik o uslovima i načinu upotrebe padobrana („Službeni list CG“, broj 43/22 od 19.04.2022. godine, a stupio je na snagu 27.04.2022. godine)
- 5) Pravilnik o izmjeni i dopunama Pravilnika o dodatnim specifikacijama plovidbenosti za određenu vrstu operacija („Službeni list CG“, broj 66/22 od 24.06.2022. godine, stupio na snagu 02.07.2022. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena regulativa Komisije (EU) 2021/97 od 28. januara 2021. godine o izmjeni i ispravci Regulative (EU) 2015/640 u pogledu uvođenja novih dodatnih zahtjeva plovidbenosti

6) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija („Službeni list CG”, broj 90/22 od 12.08.2022. godine, stupio na snagu 20.08.2022. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena regulativa Komisije (EU) 2020/2036 od 9. decembra 2020. godine o izmjeni Regulative (EU) br. 965/2012 u pogledu zahtjeva za kompetentnost i metode obuke letačke posade i odlaganja datuma primjene određenih mjera u kontekstu pandemije COVID-19 i Sprovedbena regulativa Komisije (EU) 2021/1296 od 4. avgusta 2021. godine o izmjeni i ispravci Regulative (EU) br. 965/2012 u vezi sa zahtjevima za planiranje i upravljanje gorivom/energijom i zahtjevima za programe podrške i psihološku procjenu letačke posade, kao i za testiranje psihoaktivnih supstanci

7) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o certifikaciji plovidbenosti i ekološkoj certifikaciji vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i za certifikaciju projektnih i proizvodnih organizacija („Službeni list CG”, broj 97/22 od 02.09.2022, stupio na snagu 10.09.2022. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Delegirana regulativa Komisije (EU) 2021/699 od 21. decembra 2020. godine o izmjenama i ispravkama Regulative (EU) br. 748/2012 u pogledu instrukcija za kontinuiranu plovidbenost, proizvodnje djelova za upotrebu tokom održavanja i uzimanja u obzir aspekata ostarjelih vazduhoplova tokom sertifikacije i Delegirana regulativa Komisije (EU) 2021/1088 od 7. aprila 2021. godine o izmjenama Regulative (EU) br. 748/2012 u pogledu ažuriranja pozivanja na zahtjeve za zaštitu životne sredine

8) Pravilnik o izmjenama Pravilnika o zajedničkim projektima i uspostavljanju Probnog zajedničkog projekta za sprovođenje Evropskog ATM Master plana („Službeni list CG”, broj 101/22 od 16.09.2022. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena Regulativa Komisije (EU) br. 2021/116 od 1. februara 2021. godine o uspostavljanju Prvog zajedničkog projekta za podršku sprovođenja Evropskog Master plana za upravljanje vazdušnim saobraćajem predviđenog Regulativom (EZ) br. 550/2004 Evropskog parlamenta i Savjeta, o izmjeni Sprovedbene Regulative Komisije (EU) br. 409/2013 i stavljanju van snage Sprovedbene Regulative Komisije (EU) br. 716/2014

9) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o posadi vazduhoplova („Službeni list CG”, broj 110/22 od 5.10.2022. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena regulativa Komisije (EU) br. 2021/2227 od 14. decembra 2021. godine o izmjeni i dopuni Regulative (EU) br. 1178/2011 u pogledu zahtjeva u odnosu na helikoptere za operacije u svim meteorološkim uslovima i za obuku za instrumentalno letjenje i za ovlašćenje za letjenje na tipu

10) Pravilnik o naknadama i taksama koje naplaćuje Agencija Evropske unije za sigurnost vazduhoplovstva („Službeni list CG”, broj 139/22 od 16.12.2022. godine, stupio na snagu 24.12.2022. godine, a primjenjivaće se od dana pristupanja Evropskoj uniji)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Sprovedbena regulativa Komisije (EU) 2019/2153 od 16. decembra 2019. godine o naknadama i

taksama koje naplaćuje Agencija Evropske unije za sigurnost vazduhoplovstva i stavljanju van snage Regulative (EU) br. 319/2014

11) Pravilnik o izmjenama i dopunama Pravilnika o obavještanju, analiziranju i praćenju (Follow-up) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG”, broj 150/22 od 30.12.2022. godine)

* Ovim pravilnikom se, uz prilagođavanje pravu Crne Gore, preuzima Delegirana regulativa Komisije (EU) 2020/2034 od 06. oktobra 2020. godine o dopunjavanju Regulative (EU) br. 376/2014 Evropskog parlamenta i Savjeta u pogledu zajedničkog evropskog sistema klasifikacije rizika

Pored navedenih podzakonskih akata, donijetih uz prethodnu saglasnost Ministarstva kapitalnih investicija i objavljenih u „Službenom listu Crne Gore”, Agencija je donijela i objavila u “Službenom listu Crne Gore”:

- Rješenje, broj: 02/2-348/22-633/9 od 21.12.2022. godine o ukidanju Operativne licence broj ME.OL.003 Adriatic Aviation DOO Podgorica („Službeni list CG”, broj 150/22 od 30.12.2022. godine).

Dakle, u izvještajnom periodu Agencija je, uz prethodnu saglasnost Ministarstva kapitalnih investicija, donijela 11 podzakonskih akata iz svoje nadležnosti, kojima se u najvećem dijelu preuzimaju izmjene i dopune već preuzetih osnovnih tekstova propisa EU iz oblasti civilnog vazduhoplovstva i na taj način vrši ažurno usklađivanje nacionalnog zakonodavstva iz oblasti vazdušnog saobraćaja sa novim i izmijenjenim EU regulativama.

Agencija je od dana stupanja na snagu Zakona o vazdušnom saobraćaju (16. jun 2012. godine), kojim joj je prenešeno javno ovlašćenje u pogledu donošenja podzakonskih akata, donijela 185 podzakonskih akata, kojima je u najvećem dijelu preuzimala evropsku regulativu iz oblasti vazdušnog saobraćaja, koja se često mijenjala i dopunjavala, u cilju ažurnog usklađivanja sa propisima EU.

Ostvarena dinamika u postupcima pripreme i donošenja akata Agencije u 2022. godini i ranije ukazuje da je omogućena mnogo efikasnija i ažurnija harmonizacija propisa, odnosno usklađivanje podzakonskih propisa iz oblasti civilnog vazduhoplovstva sa evropskim propisima, odnosno *acquis communautaire*, u procesu pridruživanja Crne Gore Evropskoj Uniji.

Agencija je u prethodnom periodu inicirala donošenje i učestvovala u izradi Nacionalnog programa za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva (Izdanje 4, Revizija 4), koje je Vlada usvojila dana 28.07.2022. godine.

Agencija je pripremila Izmjene Programa kontrole kvaliteta bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva (Izdanje 4 Revizija 2), koje je Vlada usvojila 15.12.2022. godine.

Pored navedenog, Agencija je, saglasno članu 6 stav 1 tačka 10 Zakona o vazdušnom saobraćaju, kojim je propisano da donosi akte kojima se nalaže preduzimanje mjera radi uspostavljanja sigurnosti funkcionalnog sistema u cilju zaštite sigurnosti vazdušnog saobraćaja, nadležna za donošenje sigurnosnih akata, i to: Sigurnosnih direktiva (Safety directive), Sigurnosnih naloga (Safety order) i Sigurnosnih informacija (Safety information).

U izvještajnom periodu, Agencija je donijela odluku kojom je prestala je da važi jedna Sigurnosna direktiva – Odluka o prestanku važenja Sigurnosne direktive o obaveznom postupanju vazduhoplovnih subjekata u cilju suzbijanja i eventualnog širenja korona virusa „COViD-19“, broj: 07/1-348/22-642/1 od 13.04.2023. godine.

Agencija je u 2022. godini donijela jedan sigurnosni nalog: 2022/001 – Sigurnosni nalog o maksimalno dozvoljenoj količini alkohola u organizmu članova posade vazduhoplova koji obavljaju dužnosti od značaja za sigurnost vazduhoplovstva (Revizija 0, objavljeno 03. februara 2022. godine).

Nije bilo novih sigurnosnih informacija u toku 2022. godine.

Facebook stranica Agencije sada ima 8 300 pratilaca, što je zavidan broj u poređenju sa kolegama iz regiona, i što nas istovremeno obavezuje na vrlo posvećen i aktivan pristup, pa je neophodno konstantno praviti sadržaj koji će biti interesantan. S obzirom da od maja 2022. godine Agencija nema PR Agenciju, osmišljavanje Facebook stranice Agencije, uz pomoć eksternog saradnika, vrši samostalni savjetnik za međunarodnu saradnju.

Zakonom o vazdušnom saobraćaju su prenešena ovlašćenja Agenciji u pogledu vršenja inspekcijskog nadzora.

Odredbama Zakona o inspekcijskom nadzoru („Službeni list RCG“, br. 39/03 i „Službeni list CG“, br. 76/09, 57/11, 18/14, 11/15 i 52/16) propisano je da inspekcijski nadzor u oblasti vazdušnog saobraćaja vrši nezavisno pravno lice koje vrši javna ovlašćenja u ovoj oblasti, u skladu sa ovim zakonom i posebnim zakonom, odnosno Agencija.

Na ovaj način poslovi inspekcijskog nadzora u oblasti vazdušnog saobraćaja prenijeti su Agenciji, a istovremeno je izvršeno usaglašavanje sa evropskom regulativom koja propisuje da inspekcijski nadzor u vazdušnom saobraćaju vrši nacionalna vazduhoplovna vlast. Naime, odredbom člana 2 stav 2 Regulative (EZ) br. 550/2004 Evropskog Parlamenta i Savjeta, od 10. marta 2004. godine o pružanju usluga vazdušne plovidbe u Jedinstvenom evropskom nebu, koja je u pravni sistem Crne Gore preuzeta Pravilnikom o pružanju usluga u vazdušnoj plovidbi u Jedinstvenom evropskom nebu i poboljšanju efikasnosti i održivosti evropskog vazduhoplovnog istema („Službeni list CG“, broj 22/13), propisano je da poslove inspekcijskog nadzora nad upravljanjem vazdušnim saobraćajem i nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi vrši nacionalni nadzorni organ, a to je, saglasno članu 6 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju, Agencija.

U izvještajnom periodu, inspektori za vazdušni saobraćaj izvršili su značajan broj inspekcijskih nadzora i, na osnovu utvrđenog činjeničnog stanja, preduzeli upravne i druge zakonom propisane mjere i radnje. O izvršenim inspekcijским nadzorima opširnije je rečeno u Poglavlju VI u kojem je pojedinačno prikazan rad organizacionih jedinica Agencije.

Inspektori su u ovom periodu, u skladu sa zaključcima Vlade, izricali prekršajne naloge, odnosno novčano kažnjavali prekršioce za učinjene prekršaje. Svi prekršajni nalozi, izrečeni u izvještajnom periodu su naplaćeni, u skladu sa odredbama Zakona o prekršajima.

Na ovaj način potpuno je uspostavljena je funkcija inspekcijskog nadzora u civilnom vazduhoplovstvu.

U skladu sa obavezama propisanim odredbama Zakona o vazdušnom saobraćaju i obavezama iz Programa rada za 2022. godinu, Agencija je krajem drugog kvartala 2022. godine, pripremila Predlog Izvještaja o radu i Predlog Finansijskog izvještaj za 2021. godinu. Savjet Agencije je, saglasno svojim nadležnostima, utvrdio predloge navedenih izvještaja i dostavio ih Vladi na usvajanje.

Vlada Crne Gore je, na sjednici od 10. novembra 2022. godine, Zaključkom broj: 07-7048/2 od 16. novembra 2022. godine, usvojila *Izveštaj o radu Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu, Izveštaj o aktivnostima na sprovođenju i unapređenju upravljanja i kontrola u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu i Finansijski izvještaj Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2021. godinu*, sa Izveštajem nezavisnog revizora, kojeg je imenovala Vlada Crne Gore.

U četvrtom kvartalu 2022. godine Agencija je pripremila *Program rada Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2023. godinu i Finansijski plan Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2023. godinu*, koje je uputila Ministarstvu kapitalnih investicija na dalju proceduru usvajanja od strane Vlade.

U decembru 2022. godine donešen je *Plan javnih nabavki Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2023. godinu*, koji je objavljen na sajtu Uprave za javne nabavke.

VI PREDUZETE AKTIVNOSTI I MJERE U SPROVOĐENJU NADLEŽNOSTI AGENCIJE ZA CIVILNO VAZDUHOPLOVSTVO

Agencija je, u skladu sa Zakonom o vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20), Nacionalni nadzorni organ (eng. *National Supervisory Authority*, u daljem tekstu: NSA), i kao takva odgovorna je za vršenje stalnog procjenjivanja usaglašenosti pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi sa sigurnosno regulatornim zahtjevima, dominantno kroz aktivnosti **Sektora za sigurnost vazdušne plovidbe** (ANS sektor). Osim toga, kroz aktivnosti ANS sektora, Agencija sprovodi nadzor u pogledu izrade i sprovođenja procedura i osposobljenosti lica iz Operativno komunikacionog centra 112 (OKC 112) i Koordinacionog centra traganja i spašavanja na moru (MRCC) koja učestvuju u traganju i spašavanju vazduhoplova na kopnu i moru, u skladu sa međunarodnim propisima, standardima i preporučenom praksom u ovoj oblasti. Agencija, kao NSA, obavlja i poslove koji se odnose na nadzor nad upravljanjem vazдушnim saobraćajem, tj. vrši nadzor nad pružanjem usluga u vazдушnom saobraćaju (*Air Traffic Services – ATS*), upravljanjem vazдушnim prostorom (*Airspace Management – ASM*) i nadzor nad upravljanjem protokom vazdušnog saobraćaja (*Air Traffic Flow Management – ATFM*).

U nadležnosti ANS sektora je, dakle, nadzor nad cjelokupnim radom Kontrole letenja Srbije i Crne Gore SMATSA d.o.o. Beograd (u nastavku teksta: SMATSA d.o.o.), kao zajedničkim pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi za Crnu Goru i Republiku Srbiju, sa sjedištem u Beogradu. Osnivači SMATSA d.o.o. su Vlada Crne Gore i Vlada Republike Srbije. U crnogorskom vazдушnom prostoru SMATSA doo pruža usluge u vazdušnoj plovidbi iz svoje dvije organizacione jedinice:

- između nivoa leta FL145 i FL660 uslugu kontrole letenja pruža Centar kontrole letenja Beograd, smještenom u Beogradu,
- iznad terena do nivoa leta FL145 uslugu kontrole letenja pruža Terminalna kontrola letenja Podgorica, koja obuhvata dvije operativno-organizacione cjeline i to: Aerodromsku kontrolu letenja Podgorica i Aerodromsku kontrolu letenja Tivat.

Provjere i inspekcije

Cilj provjere je da se utvrdi da li je pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi – imalac sertifikata, usaglašen, prije svega, sa Zajedničkim zahtjevima (opštim i posebnim) za pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi, u skladu sa Pravilnikom o zajedničkim zahtjevima, sigurnosnom nadzoru nad upravljanjem vazдушnim saobraćajem i uslugama u vazdušnoj plovidbi i sistemu za obezbjeđivanje sigurnosti softvera, i sa drugim sigurnosno regulatornim

zahtjevima koji proističu iz Zakona o vazdušnom saobraćaju i na osnovu njega donijetih podzakonskih akata, kao i preuzetih regulativa Evropske unije.

Subjekti nadzora ANS sektora su po nalogu Agencije, uredno dostavljali predloge korektivnih mjera. Procjenu adekvatnosti predloženih korektivnih mjera i rokova za njihovo sprovođenje obavlja tim za provjeru, koji je formiran Rješenjem direktora Agencije, o čemu se potom obavještava subjekat nadzora.

Poslovi inspeksijskog nadzora koji se odnose na pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi obuhvataju, nadzor nad primjenom propisa o uslovima koje mora ispunjavati pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi, tehničkim sistemima i objektima značajnim za sigurnost vazdušnog saobraćaja i to u pogledu ispravnosti, održavanja i pravilnog rada tehničkih sistema, načinu izvršenja operativnih usluga u vazdušnom saobraćaju, usluga komunikacije, navigacije i nadzora, usluga vazduhoplovnog informisanja i usluga vazduhoplovne meteorologije, kao i primjene propisanih postupaka, preporučene prakse i međunarodnih standarda.

Tokom vršenja inspeksijskih nadzora, subjektima nadzora je ukazano na utvrđene nedostatke i nepravilnosti, ukoliko su konstatovane, i preduzete su mjere kojima se nalaže otklanjanje nepravilnosti.

U skladu sa usvojenim Planom inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2022. godinu, broj 01/2-348/21-2057/8 od 31.12.2021. godine, Godišnjim programom nadzora Sektora za sigurnost vazdušne plovidbe za 2022. godinu, broj 01/2-348/21-2057/5 od 27.12.2021. godine, i Godišnjim programom i planovima provjera pružaoca usluga ATM/ANS za 2022. godinu, ANS-PLN-001, verzija 1.0 od 30.12.2021. godine, broj planiranih i sprovedenih provjera prikazan je u Tabeli 1.

Tip provjere	Planirano	Sprovedeno
Redovne	16	16
Dodatne (vanredne)	-	2
Inspekcije	4	5

Tabela 1 – Planirane i sprovedene provjere u 2022. godini

U toku 2022. godine nije se ukazala potreba za sprovođenjem dodatnih periodičnih provjera – provjera po potrebi (provjere po izvještajima o događajima, provjere u slučaju da pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi ne izvrši prihvaćene korektivne mjere i provjere izvršenja sigurnosnih direktiva – Safety Directive) i specijalnih provjera (provjera značajnih promjena u funkcionalnom sistemu pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi).

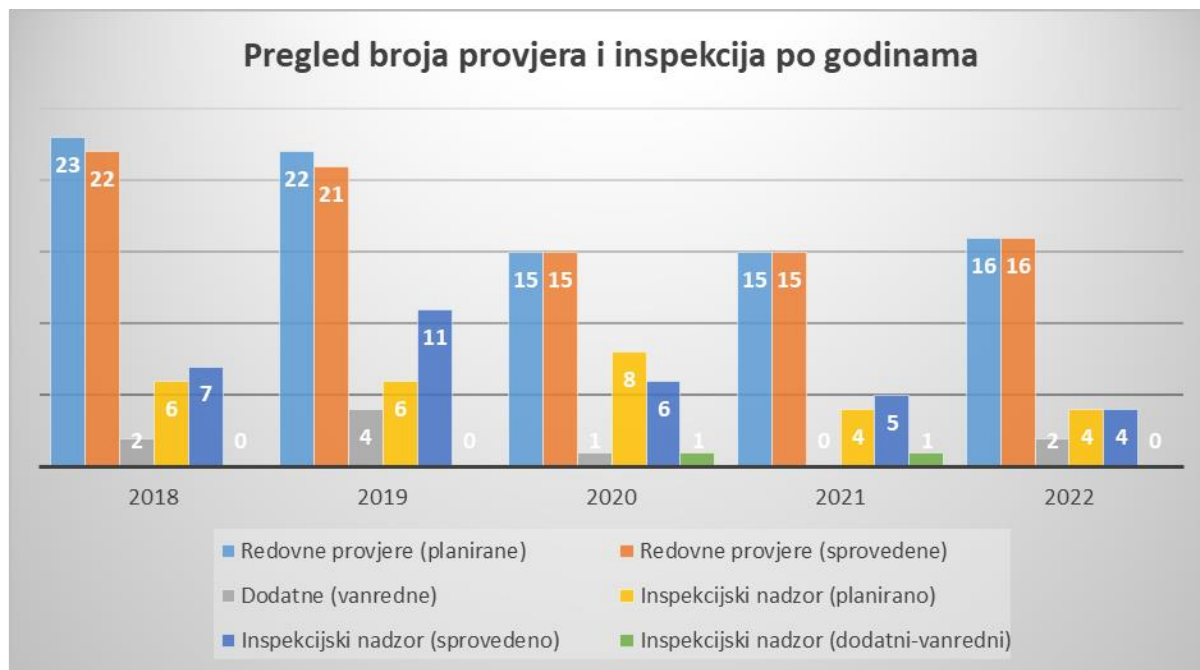
Prikaz objedinjenih podataka o utrošku radnog vremena na poslove nadzora dat u Tabeli 2.

UKUPNO	
broj radnih sati utrošen za vršenje nadzora	5239
broj radnih sati utrošen za vršenje nadzora po nadzorniku	476,27
udio radnog vremena utrošen na nadzor po nadzorniku	32,6%

Tabela 2 – Tabela prikaz objedinjenih podataka utroška radnog vremena na poslove nadzora u 2022. godini

Prema modelu kojim se procjenjuje vrijeme provedeno u aktivnostima nadzora, razvijenom od strane nadzornika u ANS sektoru, može se zaključiti da je ovlašćeni provjerivač u ANS

sektoru okvirno proveo 65 radnih dana u aktivnostima u vezi sa vršenjem nadzora putem provjera/inspekcija ili oko 33% svog radnog vremena. Na Slici 1 prikazan je pregled broja provjera i inspekcijama u posljednjih 5 godina.

Slika 1 – Pregled broja provjera i inspekcija po godinama

Na osnovu grafičkog prikaza sa Slike 1 može se izvesti zaključak da se bilježi trend rasta nivoa realizacije plana nadzora, kontinuirano iz godine u godinu. Prikazani grafik predstavlja realizaciju plana koja se tumači stalnim poboljšanjem mehanizma planiranja, ali i objedinjavanjem pojedinačno planiranih provjera. Sve redovne provjere ANS sektora iz Plana inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2022. godinu, su sprovedene, pa se na osnovu toga konstatuje da je dovoljan broj provjera sproveden kako bi se tokom dvogodišnjeg perioda provjerila usaglašenost pružaoca usluga sa primjenljivim sigurnosnim regulatornim zahtjevima u svim relevantnim oblastima funkcionalnog sistema. Takođe, sprovedene su sve 4 planirane inspekcije, pa se može konstatovati da je godišnji plan ispunjen. U toku 2022. godine sprovedene su i dvije dodatne provjere – jedna u AKL Podgorica u vezi sa teorijskim i praktičnim dijelom ispita studenata kontrolora letenja u AKL Podgorica (provjera usaglašenosti sa Pravilnikom o dozvolama i organizacijama za osposobljavanje kontrolora letenja, „Službeni list CG“, br. 29/16, 88/17 i 107/21), i jedna u CKL Beograd u vezi sa odobravanjem simulatora za obuku kontrolora letenja u Beogradu (provjera usaglašenosti sa Pravilnikom o dozvolama i organizacijama za osposobljavanje kontrolora letenja, „Službeni list CG“, br. 29/16, 88/17 i 107/21).

Izdavanja dozvola kontrolora letenja

U toku 2022. godine ANS sektor izvršio je:

- 3 produženja/obnova roka važenja posebnog ovlašćenja OJT/STDI instruktora,
- 2 produženja posebnog ovlašćenja procjenjivača,
- 5 upisa posebnog ovlašćenja OJT/STDI instruktora,
- 4 izdate dozvole studenta kontrolora letenja sa upisima odgovarajućih ovlašćenja,

- produženje rokova važenja posebnog ovlašćenja za lokaciju: 20 za ADI-TWR-LYPG; 17 za APS-TCL-LYPG i 6 za ADI-TWR-APP-LYTV,
- 4 izdate dozvole kontrolora letenja sa upisom posebnog ovlašćenja za lokaciju i
- 14 upisa posebnog jezičkog ovlašćenja.

Nadzor nad uvođenjem promjena u funkcionalni sistem

Zakonom o vazdušnom saobraćaju propisano je da je pružalac usluga u vazdušnoj plovidbi dužan da obavijesti Agenciju o planiranim promjenama koje uvodi u funkcionalne sisteme. Promjena u funkcionalnom sistemu predstavlja postupak koji se sprovodi u cilju poboljšanja/održavanja sistema u skladu sa internim (nova oprema ili procedure) ili eksternim (promjene u regulatornom okruženju) potrebama i zahtjevima, a sa krajnjim ciljem održanja ili unapređenja sigurnosti i kvaliteta u pružanju usluga u vazdušnoj plovidbi.

ANS sektor vrši analizu i procjenu dostavljene sigurnosne argumentacije i nakon toga dostavlja odgovarajući odgovor SMATSA doo, za svaku od prethodno prijavljenih promjena u funkcionalnom sistemu SMATSA doo. Nakon sprovedenih analiza dostavljenih obavještenja o promjeni i prateće sigurnosne argumentacije, odlučeno je da od ukupno 12 promjena prijavljenih u 2022. godini, 9 promjena bude predmet nadzora nad promjenom, odnosno za koje je neophodno da Agencija izda rješenja o odobravanju promjene prije njenog uvođenja u operativni rad i funkcionalni sistem.

Dodatno, SMATSA doo je tokom 2022. godine vazduhoplovnim vlastima prijavila i 61 rutinsku promjenu. Rutinskim promjenama u funkcionalnom sistemu smatraju se:

- promjene koje su bazirane na iskustvu u implementaciji, za koje su opasnosti prepoznate u okviru prethodno sprovedene promjene i koje osim prepoznatih ne donose nove opasnosti,
- promjene koje nemaju uticaja na sigurnost (SC5), ne uvode nove funkcionalnosti u operativni rad i ne zahtijevaju obuku operativnog osoblja.

Kalibraža iz vazduha

Kalibraža iz vazduha je provjera kojom se vrši: mjerenje, utvrđivanje usklađenosti rezultata mjerenja sa zadatim specifikacijama i dovođenje parametara u okvire zadatih specifikacija za opremu koja se kalibriše. Kalibražom iz vazduha vrši se provjera zemaljskih navigacionih i nadzornih sistema, vazduhoplovnih telekomunikacija i opreme za svjetlosnu signalizaciju na aerodromima, sa ciljem da parametri navedenih sistema zadovolje zahtjeve za eksploataciju.

U cilju praćenja i održavanja pouzdanosti rada tehničkih sistema u operativnoj upotrebi, SMATSA doo kao organizacija ovlašćena za pružanje usluga kalibraže iz vazduha, po unaprijed utvrđenim rokovima, redovno održava i kalibriše sisteme i uređaje. SMATSA d.o.o, je na opremi u Crnoj Gori u toku izvještajnog perioda izvršila je 5 kalibraža – jednu u februaru i po dvije u maju i novembru 2022. godine.

Ostvareni nivo sigurnosti

SMATSA d.o.o. je vazduhoplovni subjekat sa najzrelijim sistemom upravljanja sigurnošću u Crnoj Gori. Stepenn efektivne implementacije je visok i Agencija ne bilježi otvorena pitanja u vezi sa sistemom upravljanja sigurnošću kod ovog subjekta. Pored toga, stepenn saradnje između Agencije i pružaoca usluga ATM/ANS u implementaciji Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja (u daljem tekstu: SSP) je na izuzetno visokom nivou.

Sistem prijavljivanja događaja je glavni izvor podataka za analize u dijelu SSP, indikatora i sigurnosti uopšte. Broj prijava svih učesnika u civilnom vazduhoplovstvu, po mjesecima i sa klasifikacijom događaja u 2022. godini, data je u Tabeli 3.

Broj prijavljenih događaja po mjesecima												KLASIFIKACIJA					
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII	IX	X	XI	XII	ACC	SI	INC	Bez utic.	UNK
2022	9	17	22	19	23	32	38	60	69	17	26	19	1	0	96	253	1

Tabela 3 – Broj prijavljenih događaja u 2022. godini i klasifikacija događaja

SMATSA d.o.o. dostavlja najveći broj prijava na godišnjem nivou. U tom postupku, sljedeće organizacione jedinice prednjače: Terminalna kontrola letenja Podgorica, Aerodromska kontrola letenja Tivat i Centar kontrole letenja Beograd, u neznatnom broju.

Od ukupnog broja dostavljenih prijava, veoma mali broj se odnosi na ATM/ANS. Pritom, svi događaji koji su prijavljeni u kategoriji ATM/ANS klasifikovani su kao INC ili „bez uticaja na ATM“. Prema kategorijama događaja, prednjače događaji udara ptica, tehničke neispravnosti vazduhoplova i sl.

Krizni menadžment (Crisis Management)

Do sada nezabilježena kriza sa enormnim negativnim uticajem na oblast civilnog vazduhoplovstva, izazvana pandemijom COVID-19, obilježila je 2020. godinu pa i 2021 godinu. U takvim okolnostima, do punog izražaja je došao krizni menadžment i postupanje u vanrednim okolnostima kako bi se obezbijedilo kontinuirano izvršavanje poslovnih obaveza.

Evropska jedinica za koordinaciju u kriznim situacijama u vazduhoplovstvu (European Aviation Crisis Coordination Cell – EACCC), koja je formirana u skladu sa odredbama Regulative (EU) br. 677/2011, kasnije povučena Sprovedbenom Regulativom Komisije (EU) br. 2019/123, a koja je prenijeta u pravni sistem Crne Gore donošenjem Pravilnika o detaljnim pravilima za implementaciju mrežnih funkcija u upravljanju vazдушnim saobraćajem („Službeni list CG“, br. 51/21 i 43/22), djeluje pod okriljem EUROCONTROL-a (Evropske organizacije osnovane Međunarodnom konvencijom o saradnji u cilju postizanja sigurnosti vazdušne plovidbe).

U vezi sa krizom na evropskoj rutnoj mreži izazvanom COVID-19 predstavnici ANS sektora su redovno prisustvovali telekonferencijama EUROCONTROL EACCC sekretarijata (održano je više desetina telekonferencija). Osim aktivnosti povezanih sa COVID-19, u toku 2022. godine predstavnici ANS sektora su sa kolegama iz Direktorata i SMATSA doo u oblasti kriznog menadžmenta učestvovali u vježbi VOLCEX22, kojom je rukovodio Eurocontrol, a kojom je bila simulirana erupcija vulkana Pico del Teide u Španiji. Predstavnici Agencije su učestvovali i u vježbi kojom je takođe rukovodio EUROCONTROL/Network Manager (NM) po inicijativi EACCC, a kojom je bio simuliran masivni cyber napad na infrastrukturu Panevropske mrežne usluge (PENS). U sklopu koordinacije sa EACCC, predstavnici ANS sektora su aktivno pratili i telekonferencije u vezi nekontrolisanog povratka kineske rakete CZ-5B u atmosferu, organizovane sa ciljem da se podigne nivo svijesti u Evropi vezan za ovakve događaje, koji mogu direktno ugroziti sigurnost i dovesti do značajnih poremećaja u redu letenja.

Tehnička saradnja u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi i plan zajedničkih aktivnosti Agencije za civilno vazduhoplovstvo Crne Gore i Direktorata civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije

Imajući u vidu uspješnost i efikasnost dosadašnjeg zajedničkog vršenja nadzora nad zajedničkim pružaocem usluga u vazdušnoj plovidbi, kao i odredbe Sporazuma o saradnji u oblasti vazdušnog saobraćaja između Vlade Republike Srbije i Vlade Crne Gore, potpisanog 3. februara 2012. godine u Beogradu, kojim je utvrđeno da će strane stvarati uslove za potpisivanje odgovarajućih tehničkih sporazuma dvije vazduhoplovne vlasti, čime će omogućiti Direktoratu i Agenciji unapređenje postojeće saradnje iz domena svojih nadležnosti, 26.06.2019. godine direktori Agencije i Direktorata potpisali su Sporazum o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi (u nastavku teksta: Sporazum). Stupanjem na snagu ovog sporazuma ostvareno je značajno unapređenje saradnje potpisnica u kompletnoj ATM/ANS oblasti, a posebno u vršenju zajedničkog nadzora nad radom SMATSA d.o.o. u oblasti osposobljavanja kontrolora letenja, koja nije bila predviđena odredbama prethodno važećeg Memoranduma o razumijevanju.

Direktorat i Agencija su potom, na osnovu člana 1 stav 8 Sporazuma, potpisali i Proceduru o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi, koja se primjenjuje od 26.08.2019. godine. Ovom procedurom detaljnije su propisani postupci izrade i usaglašavanja godišnjih programa i planova periodičnih provjera, sprovođenja zajedničkih provjera iz predmeta Sporazuma, razmjene podataka iz evidencija sprovedenih provjera, saradnje prilikom razmatranja dokumentacije i procedura pružaoca usluga u vazdušnoj plovidbi i odlučivanja o njihovom odobravanju, saradnje prilikom analiziranja dostavljene sigurnosne argumentacije prije uvođenja promjena u funkcionalni sistem i odlučivanja o prihvatanju planirane promjene, izrade zajedničkog AST izvještaja i dr.

Iako je 2020. i 2021. godinu, a donekle i 2022. godinu, obilježila pandemija korona virusa (COVID-19), koja je značajno uticala na sve sfere života na globalnom nivou i prouzrokovala do sada nezabilježenu krizu sa enormnim negativnim uticajem na oblast civilnog vazduhoplovstva, tokom tog perioda sprovedene su brojne aktivnosti u cilju realizacije Sporazuma i unapređenja saradnje Direktorata i Agencije.

U sklopu saradnje sa EUROCONTROL u okviru *Support-to-State* programa dogovoren je niz aktivnosti, od kojih je većina odložena za 2022. godinu, zbog cjelokupne situacije izazvane pandemijom COVID-19. Shodno tome, omogućeno je pružanje podrške Agenciji u domenu podizanja kapaciteta i unapređenja kompetencija u oblasti *ATFCM, Cyber Security in Air Traffic Management, Assessment of Changes to the Functional System*, idr.

Direktorat i Agencija su u potpunosti realizovali planove po pitanju sprovođenja zajedničkog nadzora nad SMATSA d.o.o. tokom 2022. godine.

U skladu sa Godišnjim programom i planom periodičnih provjera pružaoca usluga ATM/ANS za 2022. godinu, sprovedene su sve četiri zajedničke provjere centralizovanih jedinica SMATSA doo:

- CNS provjera – Regulative (EU) br. 2017/373, 633/2007, 283/2011, 1032/2006 i br. 30/2009 (sprovedena tokom aprila);
- ATM/ANS provjera – Regulative (EU) br. 2017/373, ICAO Aneks 10 i propis iz domena vazduhoplovno-meteorološkog osoblja (sprovedena početkom oktobra);
- ATCO-TO provjera (sprovedena tokom oktobra);
- ATS/SERA provjera (sprovedena tokom novembra).

Tokom 2022. godine Agencija i Direktorat su redovno i uspješno saradivali i u sklopu nadzora nad promjenama u funkcionalnom sistemu koje je uvodila SMATSA doo, uključujući i tzv. učestale promjene.

U 2022. godini saradnja je nastavljena i u oblasti razmatranja dokumentacije i procedura imaooca sertifikata. Shodno tome, tokom 2022. godine su sprovedena odobravanja sljedećih dokumenata SMATSA doo:

- Procedure održavanja stručnosti kontrolora letenja CKL Beograd (*Unit Competence Scheme*) – ATCO.UCS.ACC verzija 14.0 i verzija 15.0,
- Izbor i primjena normi razdvajanja između GAT vazduhoplova u prostoru nadležnosti SMATSA doo - ATM.DOC.127.

Kontakt osobe iz Agencije i Direktorata usaglasile su međusobno Godišnji program provjera SMATSA doo za 2023. godinu.

TOP SKY – ATC sistem Korak 2

Strategijom poslovanja SMATSA d.o.o., planirano je da se unaprijedi glavni operativni ATM sistem – TopSky ATC sistem implementacijom novih funkcionalnosti. U skladu sa Planom upravljanja Programom modernizacije kontrole letenja – SUSAN (*SMATSA Upgrade of System for Air Navigation*), predviđeno je da se unapređenje TopSky ATC sistem izvrši kroz tri faze – korak 1 faza 1: unapređenje softvera FAMUS TopSky-ATC sistema; korak 1 faza 2: unapređenje hardvera i softvera FAMUS TopSky-ATC sistem sa proširenjem sistema; i korak 2: unapređenje funkcionalnosti Data Processing System (DPS) u okviru TopSky-ATC sistema, kojima se obezbjeđuju sve SESAR funkcionalnosti zahtijevane regulativama Evropske Komisije.

Unapređenjem funkcionalnosti sa prelaskom na TopSky-ATC sistem Korak 2, izvršiće se nadogradnja softvera i hardvera ATM sistema SMATSA doo koja obuhvata: dodavanje većeg broja novih funkcionalnosti i alata za efikasnije i sigurnije planiranje i vršenje poslova kontrole letenja, unapređenja korisničkih funkcionalnosti, data link funkcionalnosti, predikcije trajektorije, kao i niz unapređenja već postojećih funkcionalnosti ovog složenog sistema. Unapređenja će uticati na smanjenje radnog opterećenja kontrolora letenja koji koriste ovaj sistem i automatizovati neke veće postojeće procese čime će se znatno olakšati rad, kako na pripremanju tako i u korišćenju sistema.

Unapređenjima softvera u svrhu podrške povećanja kapaciteta u pružanju usluga kontrole letenja, obezbjeđuje SMATSA doo poziciju iz koje sa svojim resursima može prihvatiti i vazduhoplove u slučajevima kada susjedne kontrole letenja u regionu ne mogu da prihvate saobraćaj kao i u slučaju inicijativa koje podrazumijevaju reorganizacije vazdušnog prostora i potencijalno pružanje usluga i međugraničnu saradnju (cross-border).

Ovim unapređenjem TopSky – ATC sistem softvera postiže se interoperabilnost sistema i njegova kompatibilnost sa sistemima susjednih pružalaca usluga u vazdušnoj plovitbi, što je jedan od primarnih regulatornih zahtjeva Evropske komisije. Unapređenje Korak 2 omogućava da ATM sistem za obradu podataka SMATSA doo bude u skladu i u predviđenim rokovima definisanim Regulativom Evropske komisije (EC) br. 716/2014, ATM Master planom i SESAR DP 2015 (Deployment programom).

U sprovođenju nadzora nad predmetnom promjenom u funkcionalnom sistemu SMATSA doo osim predstavnika Agencije učestvovali su i provjerivači iz Direktorata, u skladu sa Sporazumom o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovitbi. Saradnja između Direktorata i Agencije u sprovođenju ovog zajedničkog

nadzora sprovedena je u skladu sa Procedurom o tehničkoj saradnji u oblasti zajedničkog nadzora nad pružanjem usluga u vazdušnoj plovidbi i Protokolom o aktivnostima u vezi sa promjena u funkcionalnom sistemu – PTK-CHG-001-ME.

SMATSA doo je u za to predviđenim rokovima, sukcesivno u skladu sa dinamikom plana sprovođenja aktivnosti za implementaciju predmetne promjene u funkcionalnom sistemu, dostavila dokumentaciju zahtijevanu od strane zajedničkog tima provjerivača Agencije i Direktorata. Zajednički tim provjerivača Agencije i Direktorata je na osnovu izvršene analize i procjene dostavljene dokazne dokumentacije utvrdio da su ispunjene sve pretpostavke iz sigurnosne dokumentacije SMATSA doo, koje su preduslov za sprovođenja planirane promjene u funkcionalnom sistemu.

U sklopu implementacije pojedinih faza ove dugotrajne i složene promjene, uspješno su izvršena sva planom projekta predviđena testiranja na: test sistemima (BET1 platforma i BET2 platforma), sistemu za obuku - simulatoru (BETG platforma), kao i na radnim (ONL platformama) TopSky-ATC i ARTAS sistema tzv. dry run aktivnosti.

NSA odgovorna lica zajedničkog tima provjerivača Agencije i Direktorata su izvršila procjenu prihvatljivosti svih dostavljenih dokaza i sigurnosne argumentacije, a nakon toga se usaglasila u mišljenju da su dostavljena sigurnosna argumentacija i dokazi SMATSA doo prihvatljivi da bi se mogao sprovesti proces uvođenja planirane promjene u funkcionalni sistem SMATSA doo.

Nakon razmatranja dostavljene dokumentacije i izvršenih provjera u okviru postupka nadzora nad uvođenjem promjene u funkcionalni sistem SMATSA doo sa nazivom „Unapređenje funkcionalnosti za TopSky ATC sistem Korak 2“, kojom se u operativnu upotrebu uvodi unaprijeđeni automatski sistem kontrole letenja TopSky-ATC proizvođača Thales, utvrđeno je da je dostavljena propisana dokumentacija i da su procesi implementacije promjene izvršeni u skladu sa zahtjevima Pravilnika o zajedničkim zahtjevima za pružaoce usluga upravljanja vazdušnim saobraćajem i usluga u vazdušnoj plovidbi i drugih mrežnih funkcija upravljanja vazdušnim saobraćajem i nadzoru nad njima („Službeni list CG“, broj 99/20).

Na osnovu svega navedenog donešeno je Rješenje o odobravanju uvođenja promjene u funkcionalni sistem SMATSA doo sa nazivom „Unapređenje funkcionalnosti za TopSky ATC sistem Korak 2“, br. 03/2-348/22-29/4 od 17.11.2022. godine.

Da bi SMATSA doo mogla da odgovori zahtjevima saobraćaja neophodno je da se obezbijede dodatni alati i funkcionalnosti TopSky-ATC sistema, koji su predviđeni kroz novi korak unapređenja sistema (Step 3). S tim u vezi, SMATSA doo je u decembru 2022. godine najavila uvođenje ove promjene u funkcionalnom sistemu i projekat se realizuje u skladu sa usvojenom dinamikom.

Ovim će se obezbijediti dalje pružanje usluga u vazdušnoj plovidbi na siguran, efikasan i redovan način i omogućiti da postavljeni ciljevi kvaliteta SMATSA doo budu ispunjeni.

Predmetno Step 3 unapređenje funkcionalnosti TopSky-ATC sistema obuhvata sljedeće:

- TCT What Else Probe,
- RVSM Status for APL,
- TSA merge solution,
- Vulnerability Management System Services i
- SWIM Yellow Profile TI interface node.

Planirani datum implementacije TopSky-ATC sistema Korak 3 je 18.12.2023. godine, a aktivnosti nadzora nad uvođenjem promjene u funkcionalni sistem su u toku.

Izmjene navigacionih postupaka (PANS-OPS) za aerodrome u Podgorici i Tivtu

Budući da su predmet dva različita administrativna postupka, među nadzornim aktivnostima u vezi sa promjenama u funkcionalnom sistemu se izdavaju i promjene koje se tiču izmjena navigacionih postupaka za aerodrome u Podgorici i Tivtu, jer se istovremeno razmatra odobravanje uvođenje promjene u funkcionalni sistem i odobravanje navigacionog postupka za operativnu upotrebu.

Svrha ovih promjena u funkcionalnom sistemu je bilo otklanjanje neusaglašenosti koja je prethodno utvrđena tokom postupka vršenja kontinuiranog nadzora od strane Agencije. Kao korektivnu mjeru za otklanjene neusaglašenosti, Agencija je prihvatila da SMATSA doo izvrši periodične provjere svih projektovanih navigacionih postupaka za aerodrome Podgorica i Tivat. Sprovodeći tu aktivnost, SMATSA doo je utvrdila greške u proračunima, ali i dodatna odstupanja od kriterijuma za projektovanje navigacionih postupaka.

Greške i odstupanja od kriterijuma su konstatovane zbog razlike između preciznosti alata za pomoć pri projektovanju navigacionih postupaka i tačnosti podataka o terenu koji su korišćeni tokom periodične provjere i metoda rada i raspoloživih podataka koji su korišćeni kada su navigacioni postupci bili projektovani i uvedeni u upotrebu (ovi postupci su inicijalno projektovani prije 20-ak godina).

Za navigacione postupke na kojima se odstupanja od kriterijuma za projektovanje nisu mogla ukloniti zbog različitih ograničenja koja proističu od konfiguracije terena i raspoložive navigacione tehnologije, Agenciji su dostavljena odgovarajuća sigurnosna obrazloženja.

Za Aerodrom Podgorica, uvođenje ove promjene je značilo izdavanje jednog rješenja o odobravanju promjene, kao i šest rješenja za odobravanje šest navigacionih postupaka, odnosno za Aerodrom Tivat izdavanje jednog rješenja o odobravanju promjene, kao i osam rješenja za odobravanje osam navigacionih postupaka. Ovim postupcima je unaprijeđen nivo sigurnosti operacija slijetanja i polijetanja na Aerodromu Podgorica i Aerodromu Tivat.

RASARAC (Regionalni savjetodavni odbor za traganje i spašavanje)

Regionalni savjetodavni odbor za traganje i spašavanje (*RASARAC – Regional Aeronautical Search and Rescue Advisory Committee*) u civilnom vazduhoplovstvu uspostavljen je u novembru 2016. godine potpisivanjem Memoranduma o razumijevanju između Bosne i Hercegovine, Makedonije, Srbije, Slovačke, Slovenije, Hrvatske i Mađarske. Formiranje RASARAC-a podržano je od strane ICAO-a i EUROCONTROL-a.

Vlada Crne Gore je, na sjednici održanoj 23. marta 2017. godine, donijela Zaključak da Agencija dostavi Direktoratu Pismo zainteresovanosti u cilju pristupanja RASARAC-u, o čemu je Agencija dopisom broj: 03/1-592/1-17 od 06. aprila 2017. godine, obavijestila Direktorat. Vlada Crne Gore je, na istoj sjednici, donijela zaključak da Ministarstvo unutrašnjih poslova i Agencija odrede predstavnike koji će učestvovati u radu RASARAC-a. Dopisom broj: 03/1-592/6-17 od 10. maja 2017. godine, Agencija je Direktoratu dostavila imena predstavnika Crne Gore koji će učestvovati u radu RASARAC-a, a koji su delegirani iz Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave pomorske sigurnosti i Agencije. U međuvremenu su Republika Bugarska i Republika Hrvatska postali punopravni članovi RASARAC-a, Republika Češka je pristupila u svojstvu posmatrača, dok je Grčka zvanično objavila intenciju da pristupi kao punopravni član.

Ciljevi ovog tijela, između ostalog, su međusobna podrška zemalja članica, izgradnja i razvoj kapaciteta u oblasti traganja i spašavanja vazduhoplova (SAR), unapređivanje prekogranične saradnje između zemalja članica, kao i podrška pri realizaciji ICAO standarda u ovoj oblasti.

Od osnivanja RASARAC-a do danas održano je ukupno šesnaest sastanaka na međunarodnom nivou. Predstavnici Crne Gore aktivno učestvuju u predlaganju dokumenata i donošenju zaključaka u okviru radnih grupa (RG) koje su formirane unutar RASARAC-a, a odnose se na: RG1 – prekogranična saradnja i međudržavni sporazumi, RG2 – operativne procedure, RG3 – obuka i RG4 – nadzor. Takođe, predstavnici Agencije aktivno učestvuju i u radu Upravnog odbora (*Steering Board*) i Ekspertskog tima (*Expert Team*) RASARAC komiteta, koji predstavljaju najviše strateško tijelo zaduženo za donošenje odluka i izvršno tijelo zaduženo za implementaciju zaključaka i realizaciju aktivnosti komiteta.

U 2022. godini Crna Gora je bila zemlja predsjedavajuća radom RASARAC-a i shodno tome Agencija je bila organizator sljedećih sastanaka i aktivnosti:

- Sastanak za preuzimanje predsjedavanja RASARAC za 2022. godinu;
- Trinaesti RASARAC sastanak (Ekspertski tim) – 10. i 11. maj 2022. godine, Podgorica;
- Regionalna SAR radionica, održana u periodu od 31.08. do 02.09. 2022. godine u Podgorici;
- Četrnaesti RASARAC sastanak (Ekspertski tim), održan 16. novembra 2022. godine u Podgorici i
- Petnaesti RASARAC sastanak (Upravni odbor), održan 17. novembra 2022. godine u Podgorici.

Crna Gora je od Bosne i Hercegovine preuzela predsjedavanje RASARAC-om na sastanku održanom 20. januara 2022. godine.

Trinaesti RASARAC sastanak organizovan je 10. i 11. maja u Podgorici, kada su održani sastanci Radnih grupa i Ekspertskog tima. Na sastancima su učestvovali predstavnici RASARAC-a iz Bosne i Hercegovine, Sjeverne Makedonije, Srbije, Slovenije, Hrvatske i države domaćina Crne Gore, specijalni predstavnik EUROCONTROL za saradnju sa RASARAC-om, a putem video veze uključili su se i predstavnici kiparskog centra za traganje i spašavanje i obuku u ovoj oblasti – JRCC Larnaca. Sastanku Ekspertskog tima održanom 11. maja prisustvovali su i predstavnici Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave pomorske sigurnosti i upravljanja lukama, Ministarstva odbrane i Vazduhoplovstva Vojske Crne Gore, Ministarstva kapitalnih investicija, Kontrole letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo Beograd, Aerodroma Crne Gore AD, Nacionalne komisije za istraživanje nesreća i ozbiljnih nezgoda vazduhoplova i Gorske službe spašavanja Crne Gore. U fokusu sastanka su bile osnovne aktivnosti za 2022. godinu pod predsjedavanjem Crne Gore, implementacija i funkcionisanje Memoranduma o razumijevanju o uspostavljanju Regionalnog savjetodavnog komiteta za traganje i spašavanje u civilnom vazduhoplovstvu, rad i rezultati četiri radne grupe, učešće na interresornoj vježbi „JADRAN 2022“ i planiranje/organizacija SAR radionice. Razmijenjene su informacije o statusu članova RASARAC-a i posmatrača. Stručni tim RASARAC-a razgovarao je o tekućim i budućim aktivnostima u skladu sa Indikativnim godišnjim planom aktivnosti 2022, nakon čega je predstavljen i SAR sistem u Crnoj Gori. SAR sistem Crne Gore predstavile su sljedeće institucije: Ministarstvo unutrašnjih poslova, Pomorska bezbjednost i Uprava luka, Služba vazdušnog saobraćaja Srbije i Crne Gore – SMATSA, Vazduhoplovstvo Crne Gore i Gorska služba spasavanja. Takođe, svaka država

je pružila ažurirane informacije o SAR sistemu iz prethodnog perioda u svojoj državi, a JRCC Larnaka je pružila informacije o kursevima obuke koji su dostupni za 2022 godinu. Na sastanku je otvoren veliki broj tema poput unapređenja međusobne saradnje i podrške zemalja članica, izgradnja i razvoj kapaciteta u oblasti traganja i spašavanja vazduhoplova, unapređivanje operativne prekogranične saradnje i saradnje sa organizacijama poput ICAO, EUROCONTROL, COSPAS-SARSAT, kao i podrška pri implementaciji ICAO standarda, propisa i procedura u ovoj oblasti. Takođe, usvojeni su značajni zaključci o daljem radu u okviru ovog komiteta i uspostavljanju koordinacije sa drugim inostranim i međunarodnim organizacijama uključenim u oblast traganja i spašavanja.

U cilju razmjene iskustava i unapređenja saradnje u skladu sa ciljevima RASARAC-a, Agencija je pozvala ostale države RASARAC-a da učestvuju kao posmatrači na interresornoj vježbi „JADRAN 202“, koja je održana 12. maja 2022. godine u opštini Bar, čiju organizaciju je aktivno podržala i Agencija.

Agencija je u saradnji sa Evropskom komisijom, u okviru Instrumenta za tehničku pomoć i razmjenu informacija (TAIEX), organizovala i regionalnu radionicu na temu traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu (Regional Workshop on Aeronautical Search and Rescue), od 31.08. do 02.09. 2022. godine, u Podgorici. Cilj radionice je bio unapređenje stručnosti i pružanje smjernica u skladu sa pravnim tekovinama EU, međunarodnim propisima, standardima i preporučenim praksama ICAO i drugih organizacija u oblasti operacija traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu. Učesnicima je pružena prilika da dodatno unaprijede svoja znanja u oblasti implementacije sljedećih značajnih dokumenata i regulativa iz ove oblasti: ICAO Annex 12 – Traganje i spašavanje, ICAO DOC 9731 IAMSAR Manual, ICAO EUR Doc 039 – Evropski plan traganja i spašavanja (EUR SAR Plan), kao i da se upoznaju sa najnovijim trendovima i projektima u oblasti razvoja satelitskih sistema za upotrebu u ovoj oblasti. Na radionici su pored crnogorskih predstavnika iz Operativno-komunikacionog centra 112 i Avio helikopterske jedinice Ministarstva unutrašnjih poslova, Uprave pomorske sigurnosti i upravljanja lukama, Vojske Crne Gore, Gorske službe spašavanja, Sektora granične policije, Kontrole letenja Srbije i Crne Gore SMATSA doo, Aerodroma Crne Gore, Nacionalne komisije za istraživanje nesreća, Ministarstva kapitalnih investicija i Agencije za civilno vazduhoplovstvo, bili prisutni i predstavnici relevantnih organizacija iz desetak zemalja Zapadnog Balkana, RASARAC-a i predstavnici FRONTEx-a. Tokom trodnevne radionice, prezentovan je veliki broj tema među kojima treba izdvojiti pravni okvir, Organizaciju i upravljanje sistemom traganja i spašavanja (SAR), Ulogu Spasilačko koordinacionog centra, Operativne SAR procedure, Faze SAR operacija, Civilno-vojnu koordinaciju u SAR-u, Cospas-Sarsat sistem, MEDEVAC operacija, Značaj SAR obuke i SAR vježbi, GALILEO SAR, Globalni vazduhoplovni sistem za pomoć i sigurnost (GADSS) i dr. Predavači na radionici su bili priznati stručnjaci iz domena traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu, a ujedno i predstavnici značajnih evropskih organizacija – ICAO, Evropska Komisija, EUROCONTROL, COSPAS-SARSAT, JRCC Larnaca, idr. Ovaj trodnevni događaj je bio i značajna prilika za unapređenje saradnje svih navedenih učesnika, kako na nacionalnom tako i međudržavnom nivou.

Četrnaesti RASARAC sastanak (Ekspertski tim) organizovan je 16. novembra. Na sastanku su učestvovali predstavnici RASARAC-a iz Bosne i Hercegovine, Bugarske, Mađarske, Srbije, Slovenije, Hrvatske, i države domaćina Crne Gore, predstavnici EUROCONTROL-a, predstavnik kiparskog centra za traganje i spašavanje i obuku u ovoj oblasti – JRCC Larnaca i predstavnici Grčke. Sastanak se odnosio na zaključke i preporuke sa prethodnih sastanaka, implementaciju ciljeva Memoranduma o razumijevanju o uspostavljanju RASARAC-a, rad i rezultate četiri Radne grupe i usvajanje predloga Izvještaja o radu

RASARAC-a u 2022. godini. U skladu sa Memorandumom o razumijevanju o osnivanju RASARAC-a (MoR) i Poslovnikom o radu RASARAC-a (Poslovnik), svi članovi RASARAC-a su Agenciji dostavili pismeno odobrenje za pristupanje Republike Hrvatske RASARAC-u u svojstvu punopravnog člana. U skladu sa tim, predstavnici Agencije i Ravnateljstva civilne zaštite Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske su koordinisali aktivnosti u cilju organizacije zvanične ceremonije potpisivanja Dodatka MoR o osnivanju RASARAC, što je i odobreno od strane Ekspertskog tima. Na sastanku održanom 10. i 11. maja 2022. godine, usvojeni su zaključci po pitanju rada RG 2, a u vezi sa predlogom izmjena i dopuna Poslovnika o radu RASARAC-a u pogledu učestalosti sastanaka radnih grupa i organizovanja sastanaka elektronskim putem preko online platformi. Stoga je RG 2 izradila nacrt pomenutog amandmana, a osim toga, Crna Gora je predložila i izmjenu Poslovnika u dijelu koji se odnosi na pripremu i slanje dnevnog reda i druge dokumentacije članovima Odbora i Tima. Ekspertski tim je razmotrio predlog izmjena i dopuna Poslovnika i usaglasio predložene izmjene. Na sastanku je usaglašen i nacrt Dodatka Memorandumu o razumevanju između Zajedničkog spasilačkog koordinacionog centra iz Larnake i RASARAC-a u vezi sa produženjem saradnje sa ovim centrom, naknadama za obuku za naredne godine, ali i u pogledu vrsta obuke koje će JRCC Larnaca nuditi. Pored obuke za SAR menadžera i SMC osnovne obuke, JRCC Larnaca je uveo nove vrste obuke: ACO obuku, obuku GMDSS operatera i SMC naprednu obuku. Dogovoreno je i da će članice RASARAC-a u narednim godinama imati određene popuste na utvrđene naknade.

Petnaesti RASARAC sastanak (Upravni odbor) organizovan je 17. novembra 2022. godine. Na sastanku su učestvovali predstavnici RASARAC-a iz Bosne i Hercegovine, Bugarske, Mađarske, Srbije, Slovenije, Hrvatske, i države domaćina Crne Gore, predstavnici EUROCONTROL-a, predstavnik kiparskog centra za traganje i spašavanje i obuku u ovoj oblasti – JRCC Larnaca i predstavnici Grčke. Upravni odbor je prihvatio predloženi amandman Poslovnika o radu RASARAC-a u pogledu učestalosti sastanaka radnih grupa, mogućnosti organizovanja sastanaka elektronskim putem preko online platformi kao i izmjena u dijelu koji se odnosi na pripremu i slanje dnevnog reda i druge dokumentacije članovima Odbora i Tima. Tokom sastanka razmatrane su preporuke i izvještaji Radnih grupa i usaglašeni su mogući datumi za potpisivanje multilateralnog SAR sporazuma u civilnom vazduhoplovstvu. Na sastanku su ujedno razmijenjene i informacije o godišnjim aktivnostima svake države u oblasti traganja i spašavanja. Direktor Agencije za civilno vazduhoplovstvo, gospodin Zoran Maksimović, potpisao je sa gospodinom Davorom Spevecom Dodatak Memorandumu o razumijevanju o osnivanju RASARAC-a o pristupanju Ravnateljstva civilne zaštite Ministarstva unutarnjih poslova Republike Hrvatske RASARAC-u u svojstvu punopravnog člana, kao i Dodatak Memorandumu o razumijevanju između JRCC Larnaca i RASARAC-a sa gospodinom Andreas Zacharia, a u cilju nastavka saradnje u oblasti traganja i spašavanja sa predstavnicima JRCC Larnaca. Predstavnici Grčke su izrazili zainteresovanost za pristupanje RASARAC-u i prezentovali su sistem traganja i spašavanja u Grčkoj. General-major Karsten Stoye, šef Odsjeka za civilno-vojnu saradnju u EUROCONTROL-u i vojni savjetnik generalnog direktora EUROCONTROL-a, prezentovao je značaj civilno-vojne koordinacije i saradnje u oblasti traganja i spašavanja. Upravni odbor je prihvatio predlog Srbije u vezi sa inicijativom za početak saradnje sa ECAC-om. Predstavnici Upravnog odbora analizirali su aktivnosti i Izvještaj o radu RASARAC-a u 2022. godini, predlog Plana rada za 2023. godinu kao i trogodišnji Plan rada za period 2023-2025. godine.

Agencija će i dalje nastaviti sa naporima u pogledu učešća u RASARAC, posebno imajući u vidu brojne benefite za sistem našeg civilnog vazduhoplovstva, koji se već ostvaruju ili će biti ostvareni u narednom periodu. U tom kontekstu, do sada su realizovane brojne obuke

za osoblje koje učestvuje u poslovima traganja i spašavanja, uglavnom u saradnji sa JRCC Larnaka na Kipru. Sa ovim spasilačkim centrom je postignut sporazum o nastavku saradnje po pitanju podizanja kompetencija i osposobljavanja predstavnika iz RASARAC država do 2027. godine. U prethodnom periodu sprovedene su i brojne aktivnosti u cilju usvajanja međudržavnog Sporazuma o traganju i spašavanju u civilnom vazduhoplovstvu, kojim se definiše okvir za saradnju među državama koje učestvuju u radu RASARAC. Imajući u vidu da Crna Gora, kao ni većina država koje učestvuju u radu RASARAC, nema međusobno donijete sporazume o koordinaciji, kojima bi se omogućilo sprovođenje akcija traganja i spašavanja na znatno efikasniji, racionalniji i sadržajni način, potpisivanje multilateralnog SAR sporazuma predstavlja odličan preduslov za svestraniji i racionalniji pristup regionalnoj saradnji na operativnom nivou, čime bi se ispunili standardi ICAO utvrđeni Aneksom 12 Čikaške konvencije, a koje je Crna Gora u obavezi da implementira. U skladu sa tim, Agencija za civilno vazduhoplovstvo je uspostavila koordinaciju sa MKI, MVP i MUP, u cilju razmatranja daljih koraka i upućivanja predloga SAR sporazuma na saglasnost Vladi. Vlada Crne Gore je, na 49. sjednici održanoj 1. decembra 2021. godine, donijela zaključak kojim je prihvatila navedeni predlog SAR sporazuma i ovlastila direktora Agencije za civilno vazduhoplovstvo da u ime Crne Gore potpiše SAR sporazum. Nakon 15. RASARAC sastanka, četiri države (Crna Gora, Sjeverna Makedonija, Slovenija i Srbija) izrazile su spremnost da u prvoj fazi potpišu predmetni SAR sporazum, a ostale RASARAC članice mogu pristupiti naknadno u skladu sa članom 11. i 13. SAR sporazuma. Zvanično potpisivanje pomenutog sporazuma organizovano je 22. februara 2023. godine u Sjevernoj Makedoniji, kada su predstavnici Agencije ujedno i predali nadležnost za predsjedavanje RASARAC za 2023. godinu.

Shodno navedenom, a u skladu sa prethodno zacrtanim ciljevima, tokom 2022. godine je višestruko intenziviran rad u okviru RASARAC i Agencija je uspješno sprovedla sve planirane aktivnosti sa ciljem da tokom 2022. godine unaprijedi međusobnu saradnju između svih RASARAC država, kao i da unaprijedi saradnju RASARAC-a sa drugim institucijama kao što su Eurocontrol, ICAO, Evropska komisija, JRCC Larnaka, COSPAS-SARSAT, itd. Ujedno, unaprijeđenja je saradnja i komunikacija između predstavnika svih značajnijih institucija koje učestvuju u sistemu traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu u Crnoj Gori, pri čemu im je pružena i mogućnost za unapređenje kompetencija i dalje usavršavanje u ovoj oblasti.

ICAO EUR radna grupa za traganje i spasavanje (ICAO EUR search and rescue task force – SAR TF)

Na prvom sastanku Grupe za planiranje evropskog vazduhoplovnog sistema (EASPG), održanog od 02. do 06. decembra 2019. godine, ICAO EUR/NAT kancelarija je osnovala ICAO EUR radnu grupu za traganje i spašavanje – ICAO EUR Search and Rescue Task Force.

Navedena grupa je osnovana sa prvenstvenim ciljem da razvije standardizovani program obuke za SAR inspektore, kao i da razvije smjernice za primjenu i praćenje Preferred SAR Capability Specifications (PSCS iz SAR EUR plana) i promovisanje unapređenja i poboljšanja regionalnih SAR kapaciteta u EUR regionu.

Predstavnik Agencije je prisustvovao i na 11. sastanku ICAO EUR SAR Task Force (EUR SAR TF/11) koji je održan 15. i 16. septembra 2022. godine u Parizu. Sastanku je prisustvovalo 36 učesnika iz 18 država i 4 međunarodne organizacije, uključujući Međunarodni program Cospas-Sarsat. Tokom sastanka je bilo riječi o potrebi za daljim unapređenjem SAR sistema u Evropi, o potrebi ažuriranja podataka evropskih država u skladu sa gore navedenim dokumentima, predstavljeni su noviteti u SAR sistemima GADSS

(zajednički projekat ICAO i Eurocontrol), COSPAS-SARSAT sistemima (posebno u vezi sa ažuriranjem novog modela SIT 185 poruka koje se šalju od MCC stanica ka državnim SPOC centrima), prezentovan je trenutni i budući status evropskog GALILEO SAR sistema, kao i planovi kiparskog centra za traganje i spašavanje u cilju opremanja i razvoja novog centra za obuku u ovom domenu sa najmodernijim simulatorima u cilju dostizanja statusa sertifikovanog trening centra za SAR od ICAO (trenutno jedini centar koji ima ovaj sertifikat je akademija u Singapuru).

Na sastanku je od strane predstavnika Agencije i ujedno člana ove radne grupe ICAO, održana prezentacija o osnivanju i dosadašnjem radu RASARAC-a, u cilju promocije i popularizacije pozitivnog primjera unapređenja regionalne saradnje u oblasti SAR. Promocija SAR sistema i rada RASARAC-a u međunarodnim organizacijama i ka drugim državama bila je prepoznata i u godišnjem planu aktivnosti RASARAC, tako da je na ovaj način uspješno ispunjen još jedan od ciljeva koji su postavljeni na početku 2022. godine. Ujedno, predstavnici ICAO i drugi učesnika sastanka su pohvalili prezentaciju i istakli nekoliko veoma korisnih sugestija za dalji rad RASARAC. Dodatno, tokom istog sastanka je pokrenuta i inicijativa za unapređenje saradnje između SAR službi iz Albanije i Crne Gore, u skladu sa odredbama ICAO Aneksa 12, što je potom rezultiralo i zvaničnom posjetom predstavnika RCC službe iz Albanije predstavnicima SAR službi u Crnoj Gori. Tom prilikom, na sastanku održanom u prostorijama MUP-a 14. novembra 2022. godine, usaglašene su dalje aktivnosti u cilju pripreme predloga bilateralnog međudržavnog sporazuma o saradnji u oblasti traganja i spašavanja u civilnom vazduhoplovstvu. Sastanku su osim predstavnika RCC Albanija, Agencije i MUP-a, prisustvovali i predstavnici UPSUL i Vazduhoplovstva Vojske Crne Gore.

Najveći dio aktivnosti u **Sektoru za sigurnost vazdušnog saobraćaja** odnosio se na realizaciju nadzora shodno Planu inspeksijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vazduhoplovstvo za 2022. godinu. U Sektoru za sigurnost vazdušnog saobraćaja planirani su inspeksijski i kontinuirani nadzori po odsjecima: Odsjek vazdušnih operacija i vazduhoplovnog osoblja, Odsjek vazduhoplova i Odsjek aerodroma.

U okviru Odsjeka vazdušnih operacija i vazduhoplovnog osoblja planirani su nadzori u odnosu na sljedeće vazduhoplovne subjekte: Flight Academy Montenegro, Airways Aviation Academy, Padobranski školski centar „Špiro Mugoša“, Ramp inspekcije, Inspekcije vazduhoplovno sportskih vazduhoplova i padobranaca, Linx Aviation, Prince Aviation, Vazduhoplovna Akademija, Air Pink, Avis Zlatibor, Helimaster, Adriatic Aviation, Air Montenegro. Inspeksijskim i kontinuiranim nadzorom izvršena je provjera usaglašenosti navedenih organizacija sa zahtjevima iz Pravilnika o tehničkim zahtjevima i procedurama za obavljanje vazdušnih operacija („Službeni list CG“, br. 31/13, 24/14, 47/14, 56/15, 27/16, 6/17, 25/17, 39/18, 67/18, 21/19, 63/20, 107/20 i 90/22) kojim je preuzeta Regulativa Komisije (EU) broj 965/2012 i Pravilnika o načinu izdavanja operativne licence za obavljanje komercijalnog vazdušnog prevoza („Službeni list CG“, br. 9/15), Pravilnika o posadi vazduhoplova („Službeni list CG“, br. 8/13, 23/14, 27/15, 15/17, 81/18, 46/19, 33/21, 128/21 i 110/22) kojim su preuzete Regulative Evropske komisije (EU) br. 1178/11 i 290/12) i Pravilnika o uslovima i načinu upotrebe padobrana („Službeni list CG“, br. 43/14, 73/19 i 43/22). Izvršen je nadzor odobrene organizacije za letačku obuku pilota Flight Academy Montenegro, ukupno 22 po regulatornim oblastima, i utvrđena su dva nalaza koja su i dalje otvorena. Nadzor odobrene organizacije za letačku obuku pilota Airways Aviation Academy je izvršen u odnosu na 22 oblasti i tom prilikom je utvrđeno 10 neusaglašenosti, od kojih je 6 i dalje otvoreno. Prilikom nadzora Padobranskog školskog centra „Špiro Mugoša“, utvrđene su 2 neusaglašenosti, koje i dalje nisu riješene. Takođe, otvoren je jedan nalaz koji

je utvrđen prilikom nadzora kompanije Adriatic Airways. Utvrđene su i neusaglašenosti prilikom nadzora subjekta To Montenegro. Iz jednog nadzora jedna neusaglašenost je otklonjena, a u drugom nadzoru su utvrđene 3 neusaglašenosti, koje još nisu otklonjene. Prilikom nadzora dva ispitivača iz oblasti Pravilnika o posadi vazduhoplova nije utvrđena nijedna neusaglašenost. Izvršen je i nadzor vazduhoplovne priredbe koju je organizovao NVO „Oblak“ i prilikom tog nadzora nije utvrđena nijedna neusaglašenost. U junu 2022. obavljena je posjeta Direktoratu civilnog vazduhoplovstva Republike Srbije radi nadzora organizacija koje su se nalazile na listi stranih prihvaćenih organizacija (Linx Aviation, Prince Aviation, Vazduhoplovna Akademija, Air Pink, Avis Zlatibor, Helimaster). Nakon obavljenog nadzora izvršena je dodatna analiza kojom je ustanovljeno da navedene organizacije treba ukloniti sa liste stranih prihvaćenih organizacija za obuku, jer regulatorni okvir koji se primjenjuje u Republici Srbiji nije usaglašen sa regulatornim okvirom koji se primjenjuje u Crnoj Gori. Konstatovano je da će se ubuduće primjenjivati član 90 stav 3 Zakona o vazdušnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20), kojim je propisano da se priznaje stručno osposobljavanje, koje je obavljeno u inostranstvu, ako je osposobljavanje vršeno po istom ili obuhvatnijem programu od programa utvrđenog ovim zakonom i od strane organizacije koja je ovlašćena od strane nadležne vazduhoplovne vlasti.

U okviru Odsjeka vazduhoplova bili su planirani nadzori sljedećih vazduhoplovnih subjekata: To Montenegro, Avio-helikopterska jedinica Ministarstva unutrašnjih poslova Crne Gore (AHJ MUP), Montenegro Airlines – u stečaju i ACAM inspekcije. Nadzori su realizovani u odnosu na odredbe iz Pravilnika o kontinuiranoj plovidbenosti vazduhoplova i vazduhoplovnih proizvoda, djelova i uređaja i o odobravanju organizacija i osoblja koji obavljaju ove poslove („Službeni list CG“, br. 57/15, 69/15, 32/19, 108/20, 33/21, 116/21 i 10/22) kojim je preuzeta Regulativa Komisije (EU) broj 1321/2014 i Regulativa Komisije (EU) broj 2015/1536. Prilikom nadzora organizacije za održavanje po dijelu 145, To Montenegro, konstatovane su 3 neusaglašenosti, koje su kasnije i otklonjene. Nadzor organizacije za obezbeđivanje kontinuirane plovidbenosti, To Montenegro, odobrene po Dijelu M je izvršen u odnosu na 27 oblasti i tom prilikom je utvrđeno 7 neusaglašenosti, koje nisu otklonjene. Nije realizovan nadzor u odnosu na subjekat Montenegro Airlines – u stečaju. Izvršena je suspenzija sertifikata. Planirane su inspekcije plovidbenosti, na vazduhoplovima registarskih oznaka: 4O-EAB, 4O-HCC, 4O-AOB i 4O-MNE. U 2022. godini je izvršen nadzor 4O-AOB, 4O-MNE i okončan nadzor iz 2021. godine helikopteru registarskih oznaka 4O-HEK. Nijesu izvršeni nadzori vazduhoplova registarskih oznaka 4O-EAB –i 4O-HCC iz razloga što nijesu u plovidbenom stanju. Ukupno je konstatovano 3 nalaza i svi su otklonjeni.

U okviru Odsjeka aerodroma planirana je realizacija nadzora u odnosu na sljedeće vazduhoplovne subjekte: AD Aerodromi Crne Gore, „Oki Air Montenegro“ - DOO za vazdušni saobraćaj, turizam i usluge, „Montenegro GHS“ DOO, Aeroklub „Špiro Mugoša“, Sportski Aeroklub – Nikšić i privredno društvo „Adriatic Marinas“ DOO (helidrom Porto Montenegro). Nadzori su realizovani uvažavajući odredbe Pravilnika o standardima i kriterijumima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na aerodromu („Službeni list CG“, br. 29/14, 56/15, 19/17, 8/18, 71/18, 1/20, 110/20 i 26/21), Pravilnika o kriterijumima i standardima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na letištu („Službeni list CG“, br. 48/19) i Pravilnika o kriterijumima i standardima za nesmetanu upotrebu operativnih površina, objekata, uređaja i opreme na helidromima („Službeni list CG“, br. 58/18 i 11/21). Ukupno je realizovano 7 nadzora i konstatovano je 28 nalaza, od kojih je 10 zatvoreno, a 18 još uvijek nije.

I tokom 2022. godine su postojale značajne refleksije COVID-19 pandemije na subjekte i fizička lica u oblasti nadležnosti Sektora za sigurnost vazdušnog saobraćaja. Premda su pandemija i limitirajuće COVID mjere bile na zalasku i iako je došlo do određenih pomaka u obimu saobraćaju i obimu aktivnosti vazduhoplovnih subjekata to negativne posljedice, naročito u slučaju malih subjekata, su bile evidentne. Ovo je neminovno imalo odraz i na stepen realizacije Plana nadzora za 2022. godinu.

Jedna od bitnih aktivnosti sektora je procjena sigurnosti vazduhoplova na platformi. Za 2022. godinu je bilo predviđena realizacija 77 inspekcija u odnosu na strane operatore vazduhoplova (SAFA) i 4 inspekcije u odnosu na nacionalne operatore vazduhoplova (SANA). Izvršeno je 69 SAFA inspekcije i 3 SANA inspekcije. Na ukupno 21 inspekciji su uočeni nedostaci tj. nalazi. Ukupno je bilo konstatovano 23 nalaza. Uočenih nalaza kategorije 1 je bilo 12, kategorije 2 ih je bilo 9, a nalaza kategorije 3 je bilo 2. Takođe je uočeno 3 nalaza (primjedbi) kategorije G. Svi nalazi kategorije 2 i 3 su zatvoreni. Inspekcije su u SAFA bazu unošene na vrijeme unutar propisanog roka od 15 radnih dana. Korektivne akcije na nalaze kategorije 2 i 3 su izvršene pravovremeno i na odgovarajući način.

SAFA inspektori su izvršili alko testiranje kod 14 operatera, i to kod 43 kabinskog osoblja i 27 pilotskog osoblja. Nije bilo evidentiranih nedostataka.

Od ukupnog broja inspekcija 44 su izvršene na operatorima koji nijesu bili pregledani u prethodnih 12 mjeseci. SAFA inspekcije rađene su na prioritizovanim operaterima, i 2 inspekcije na operatorima su izvršene van redovnog radnog vremena. Na ovim inspekcijama su dobijeni dodatni poeni. Od 69 SAFA inspekcija prikupljeno je 78,89 bodova. Evidentan je mali broj urađenih SAFA inspekcija van radnog vremena i za vrijeme praznika.

Analizom inspekcija dolazi se do zaključka da i dalje imamo pad broja i ozbiljnosti nalaza. To je trend i u drugim državama pa se može reći da čitav RAMP koncept daje rezultate i da se pozitivno utiče na povećanje sigurnosnog nivoa operatora. Postoji međutim i mogućnost da se RAMP inspektori prepuštaju zoni komfora, navike i familijarizacije i da se neki nedostaci zanemaruju i drugačije kvalifikuju, naročito ako se stalno pregledavaju isti operatori ili vazduhoplovi. Zbog toga je izuzetno važno da se pokuša organizacija zajedničkih inspekcija sa RAMP inspektorima drugih vlasti koje imaju raznovrsniji uzorak operatora i vazduhoplova tj, koje rade značajno veći broj inspekcija. Obuka obnove znanja bi takođe trebalo da se radi u nekom prepoznatom centru za obuku da ne bi došlo do pomenutog problema kad se inspektori „učaure“ u svoju dobro poznatu „ekološku nišu“.

Ispunjenje plana za 2022. godinu iznosi 90%. Na neispunjavanje plana uticali su prije svega organizacioni faktori i revizije broja inspekcija zbog izmjena u saobraćaju.

Važna aktivnost u okviru sektora predstavlja i realizacija inspekcija shodno Zakonu o inspekcijском nadzoru. U izvještajnom periodu, od 01.01.2022. godine do 31.12.2022. godine, inspektori za vazdušni saobraćaj iz Sektora za sigurnost vazdušnog saobraćaja su započeli realizaciju ukupno 7 inspekcijских nadzora, od čega 4 vanredna i 3 redovna inspekcijска nadzora.

Subjekti kod kojih su sprovedeni inspekcijски nadzori su: Akcionarsko društvo za uslužne djelatnosti u vazdušnom saobraćaju „Aerodromi Crne Gore“ – Aerodrom Podgorica (inspekcijски nadzor u vezi pružanja usluga spasilačko-vatrogasne zaštite na Aerodromu Podgorica), Monteadria regata u Tivtu – Aerodrom Tivat (redovan inspekcijски nadzor – operacija vazduhoplova u sklopu Monteadria regate), redovan inspekcijски nadzor 5 pilota paraglajdera i jedan inspekcijски nadzor nad operacijama bespilotnih vazduhoplova.

Tokom realizacije pomenutih inspekcijskih nadzora konstatovane su nepravilnosti i preduzete mjere po sljedećem:

Nepravilnosti: U 3 inspekcijska nadzora su utvrđene nepravilnosti;

Preduzete radnje: U dva inspekcijska nadzora su dati rokovi za otklanjanje nepravilnosti, a u jednom nadzoru usmene opomene i smjernice za uklanjanje nepravilnosti;

Prekršajni nalozi: Nema prekršajnih naloga.

Tokom 2022. godine nije bilo slučajeva izdavanja AOC-a i operativne licence. Nastavljene su uobičajene aktivnosti odobrenja izmjena operativnih priručnika operatora vazduhoplova i praćenje aktivnosti operatora vazduhoplova, dominantno u vezi sa pitanjima koja dolaze iz sistema upravljanja ovih vazduhoplovnih subjekata. U okviru Odsjeka vazdušnih operacija i vazduhoplovnog osoblja realizovane su vrlo zahtjevne i dinamične aktivnosti u vezi se operacijama bespilotnih vazduhoplova. Tokom 2022. godine došlo je do evidentiranja 331 operatora ovih vazduhoplova. I dalje se radilo na promociji regulatornih okvira za ovu oblast ali, takođe, i na komunikaciji i koordinaciji sa državnim organima koji imaju nadležnosti u ovoj oblasti, po raznim osnovama (zaštita frekventnog opsega, zaštita vazdušnog prostora, uvoz bespilotnih vazduhoplova, pitanja bezbjednosti, pitanja zaštite privatnosti i dr). Broj registrovanih operatora bespilotnih vazduhoplova je u eksponencijalnom rastu i premašio je 1600. Komunikacija koja se odvija sa licima koje izražavaju želju da se registruju kao operatori dronova iziskuje veliko strpljenje i predanost kom prilikom treba licima pružiti sve raspoložive informacije pa i one koje ne dolaze samo iz Zakona o vazdušnom saobraćaju i aktima donesenim u odnosu na ovaj akt. Veliki problem predstavlja poteškoća u pogledu objedinjavanju nacionalnih resursa i kapaciteta u vezi sa operacijama dronova jer operacije bespilotnih vazduhoplova trebaju sagledavati u širem kontekstu a to su dominantno pitanja bezbjednosti, pitanja zaštite privatnosti i ličnih podataka. U odnosu na operacije bespilotnih vazduhoplova donijeto je i 6 rješenja o izuzećima u odnosu na pojedine odredbe Pravilnika o uslovima za upotrebu sistema bespilotnih vazduhoplova i vazduhoplovnih modela („Službeni list CG“, broj 11/2016). Tokom 2022. godine kada su u pitanju bespilotni vazduhoplovi, stručne službe Agencije su u intenzivnoj komunikaciji i sa Ministarstvom ekonomskog razvoja i turizma u cilju izdavanja mišljenja za vršenje uvoza bespilotnih vazduhoplova. U 2022. godini došlo je do izdavanja i 28 odobrenja za vanaerodromsko polijetanje i slijetanje a izdato je i 5 odobrenja za pružanje usluga iz vazduha. Izdato je i jedno odobrenje za vazduhoplovnju priredbu.

U Tabeli 4 je prikazan broj dozvola letačkog osoblja i dozvola osoblja za pripremu, otpremu i praćenje leta, razvrstan po kategorijama.

Kategorija dozvola			PART-FCL	JAR-FCL	ICAO	NAC	Σ1	Σ2
Dozvola pilota transportnog vazduhoplova	ATPL	A	62	22	0	0	84	89
		H	5	0	0	0	5	
Dozvola komercijalnog pilota	CPL	A	37	9	5	0	51	78
		H	22	5	0	0	27	
		As	0	0	0	0	0	

Dozvola privatnog pilota	PPL	A	68	13	0	0	81	85
		H	4	0	0	0	4	
		As	0	0	0	0	0	
Dozvola pilota balona	BPL	0	0	3	0	3	3	
Dozvola pilota jedrilice	SPL	3	0	5	0	5	8	
Dozvola pilota lakog vazduhoplova	LAPL		0	0	0	0	0	0
			0	0	0	0	0	
			0	0	0	0	0	
			0	0	0	0	0	
Dozvola osoblja za pripremu, otpremu i praćenje leta	FDL	0	0	13	0	13	13	
Dozvola pilota paraglajdera	PgL	0	0	0	31	31	31	
Dozvola padobranca	PL	0	0	0	20	20	20	
Dozvola pilota zmaja	HgL	0	0	0	2	2	2	

Tabela 4 – Dozvole letačkog osoblja i osoblja za pripremu, otpremu i praćenje leta

Tokom 2022. godine su realizovani teorijski ispiti za sticanje pilotskih dozvola – 8 kandidata, od čega je 6 uspješno završilo, a 2 nastavilo sa polaganjem u 2023. godini.

Sprovedeno je 112 praktičnih ispita/provjera stručnosti/procjena kompetencija.

Odobrena je jedna deklarirana organizacija za obuku pilota jedrilica, kao i jedna organizacija za obuku padobranaca.

U Registru civilnih vazduhoplova je tokom 2022. godine došlo do brisanja dva vazduhoplova. Ukupan broj vazduhoplova upisanih u Registar je 27.

U toku 2022. godine izdate su dvije potvrde o provjeri plovidbenosti vazduhoplova.

U Registru vazduhoplovnog osoblja, koji vodi Agencija, evidentirano je 48 važećih dozvola za održavanje i prepravke vazduhoplova i tri dozvole za održavanje komponenti vazduhoplova. Od ovih dozvola su 42 sa kategorijom ovlašćenja B1, zatim 5 sa kategorijom ovlašćenja B2 i 1 sa kategorijom ovlašćenja C.

Odobreno je šest izmjena već odobrenih programa održavanja vazduhoplova.

Odobreno je pet izmjena priručnika organizacija za održavanje vazduhoplova i četiri izmjene priručnika organizacija za obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti vazduhoplova.

Donešeno je Rješenje o ukidanju Rješenja kojim je organizaciji za obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti, Adriatic Aviation doo, izdato Uvjerenje o osposobljenosti organizacije za obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti, kao i Uvjerenje o odobrenju organizacije za obezbjeđivanje kontinuirane plovidbenosti.

U okviru Odsjeka aerodroma kao glavna aktivnost, pored realizacije planiranih nadzora, nastavljen je proces certifikacije aerodroma u Podgorici i Tivtu.

Postupak izdavanja certifikata započet je podnošenjem zahtjeva od strane operatora Aerodroma Crne Gore AD, Aerodrom Podgorica – 2015. godine, i Aerodroma Tivat – početkom 2016. godine. Za navedene aerodrome, koji imaju međunarodni karakter, odredbom člana 40 Zakona o vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG“, br. 30/12, 30/17 i 82/20) propisano je da moraju posjedovati certifikat aerodroma.

Kako bi mogli obavljati svoju djelatnost, operatoru aerodroma u Podgorici i Tivtu, Aerodromima Crne Gore AD, od strane nekadašnje Uprave za civilno vazduhoplovstvo 2009. godine izdata je dozvola za korišćenje aerodroma, u skladu sa tada važećem Zakonom o vazдушnom saobraćaju („Službeni list CG“, broj 66/08).

U dosadašnjim postupcima operatori oba aerodroma nijesu iskazali dovoljnu posvećenost i nastojanje da se predmetni postupci okončaju izdavanjem certifikata, o čemu jasno svjedoči vrijeme proteklo od pokretanja postupka, kao i broj neotklonjenih neusaglašenosti koje su utvrđene na pregledima tokom 2017. i 2018. godine. Izvjesno je da će proces certifikacije Aerodroma Podgorica biti okončan u prvoj polovini 2023. godine. U slučaju Aerodroma Tivat sa sadašnjim pristupom nije za očekivati da će se proces certifikacije okončati u dogledno vrijeme.

Implementacija evropskih propisa u oblasti aerodroma, konkretno Regulative br. 139/2014, predstavljao je izazov i u toku 2022. godine koja je bila posvećena razradi odgovarajućih procedura, listi provjera i obuci nadzornika u oblasti aerodroma. Zahtjevi te evropske regulative značajno su složeniji u odnosu na postojeći nacionalni regulatorni okvir koji je usklađen sa zahtjevima Međunarodne organizacije civilnog vazduhoplovstva (ICAO). Primjena evropskih regulatornih okvira je predviđena za 01.06.2023. godine.

Proces sertifikacije aerodroma opterećuje poziciju Crne Gore na globalnom nivou, jer postoje brojni nalazi konstatovani od strane ICAO-a, ali i na nivou pristupnih pregovora sa Evropskom unijom, jer se pitanje izdavanja certifikata aerodroma naglašava u godišnjim izvještajima Evropske komisije.

U regulatornom dijelu na nivou Sektora se vrši stručna redakтура i priprema podzakonskih akata shodno dinamici previđenoj Planom o donošenju podzakonskih akata.

Tokom 2022. godine nastavljene su aktivnosti na ažuriranju internih dokumenata pri čemu se najveći dio ovih aktivnosti odnosi na regulatorno usklađivanje internih dokumenata. Taj proces je u pojedinim oblastima u izvjesnom kašnjenju iz razloga što je u toku proteklog perioda došlo do značajnih promjena kad je u pitanju osoblje.

Uvođenje funkcije **Menadžera Sistema upravljanja sigurnošću** (*Safety Manager*), zajedno sa tijelima Odbor za analizu sigurnosti (*Safety Review Board – SRB*) i Grupa za analizu sigurnosnih rizika (*Safety Risk Group – SRG*), značajno je obilježilo aktivnosti Agencije u pogledu osiguranja i unapređenja standarda sigurnosti.

Implementacija Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja

Primjena načela dobrog upravljanja sigurnošću ključna je za kontinuirano poboljšanje sigurnosti civilnog vazduhoplovstva, proaktivno upravljanje sigurnosnim rizicima i optimalnu upotrebu ograničenih tehničkih resursa.

Nacionalni okvir za planiranje i sprovođenje mjera za unapređenje sigurnosti definisan je Nacionalnim programom sigurnosti vazdušnog saobraćaja, Zakonom o vazdušnom saobraćaju i podzakonskim aktima. Nacionalni zahtjevi su usaglašeni sa zahtjevima koji proističu iz EU regulative i iz odredbi ICAO Aneksa 19 Čikaške konvencije. Na nivou Evropske Unije definisan je zajednički okvir za planiranje i sprovođenje mjera za unapređenje sigurnosti i formalno je regulisan status Evropskog programa i Plana sigurnosti vazdušnog saobraćaja (EASP & EPAS), odredbama Osnovne Uredbe (EU) 2018/1139. Zahtjevi EU su usaglašeni sa zahtjevima koji proističu iz odredbi ICAO Aneksa 19 Čikaške konvencije. Uz Nacionalni program sigurnosti, izrađuje se i adekvatan plan sigurnosti koji sadrži mjere koje država planira da preduzme u cilju umanjenja prepoznatih sigurnosnih rizika. Nacionalni program sigurnosti vazdušnog saobraćaja je dokument kojim se utvrđeni regulatorni zahtjevi i aktivnosti koje vazduhoplovni subjekti preduzimaju u cilju održavanja i unapređenja sigurnosti u vazdušnom saobraćaju, a razvijen je u skladu sa standardima ICAO i programom Agencije Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (EASA). Agencija je tokom 2020. godine inicirala i pripremila stručne osnove za izmjenu Nacionalnog plana sigurnosti i ažuriranje Indikatora sigurnosti i kandidovala ih Nacionalnom odboru za sigurnost, koji ih je usvojio zaključcima od 23.02.2021. godine. S obzirom na usvojenu politiku sigurnosti, u skladu sa svojim nadležnostima, Agencija kontinuirano radi na sprovođenju Nacionalnog programa sigurnosti i Nacionalnog plana sigurnosti i odlučna je u nastojanjima da razvija, implementira, održava i stalno unaprijeđuje svoje procese kako bi se aktivnosti u civilnom vazduhoplovstvu na teritoriji i u vazdušnom prostoru Crne Gore održavale na najvišem mogućem nivou sigurnosti.

Agencija je tokom 2022. godine kontinuirano obavljala stručne poslove koji se odnose na sistem prijavljivanja događaja od značaja za sigurnost u vazdušnom saobraćaju. U tom kontekstu, izrađen je izvještaj o sigurnosti za 2022. godinu čije se usvajanje očekuje u prvoj polovini naredne godine.

Upravljanje sigurnosnim rizicima

ICAO definiše Sistem upravljanja sigurnošću (SMS) kao „sistemski pristup upravljanja sigurnošću, koji uključuje potrebnu organizacijsku strukturu, odgovornosti, politike i postupke“. Proces upravljanja sigurnosnim rizicima je bitan element tog sistema. Značaj takvog, sistemskog pristupa između ostalog potvrđuje pravovremenost, obim i dinamika aktivnosti koje je Agencija permanentno preduzimala u kontekstu efekata i posljedica pandemije, počevši od sastanka Kriznog Tima 06.03.2020. godine.

U skladu sa internim sistemom upravljanja sigurnošću, u Agenciji se prikupljaju i obrađuju sve prijave o događajima koji su od značaja za sigurnost vazdušnog saobraćaja. Trend događaja se analizira na radu SRG, a rezultati i predlozi daljih mjera se dostavljaju SRB. Izvještaj o događajima se takođe dostavlja SRB.

Svaka prijava se analizira u cilju identifikacije opasnosti, procjene rizika i definisanja mjera za umanjenje rizika, ukoliko je primjenljivo, a prikupljeni podaci se prate radi definisanja indikatora sigurnosti (*safety indicator*) i ciljeva sigurnosti (*safety target*), kao važnih elemenata Nacionalnog programa sigurnosti vazdušnog saobraćaja.

Tokom 2022. godine Agencija je održavala redovne sastanke SRG i SRB u cilju analize izvještaja o sigurnosti, praćenja performansi sigurnosti, definisanja prioriteta i osiguravanja sprovođenja aktivnosti za kontrolu i umanjenje rizika.

U skladu sa preporukama iz *Priručnika sistema upravljanje sigurnošću u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo (SM-MAN-001)* i operativnim potrebama procijenjenim na osnovu prepoznatih rizika, u 2022. godini SRB se sastao dva puta. Na sjednicama SRB razmatrana su i analizirana aktuelna pitanja iz oblasti sigurnosti. Na dvije održane sjednice donijeti su jedan zaključak i jedna odluka.

Takođe, u skladu sa preporukama iz *Priručnika sistema upravljanja sigurnošću u Agenciji za civilno vazduhoplovstvo (SMS-MAN-001)* i operativnim potrebama procijenjenim na osnovu prepoznatih rizika, u 2022. godini SRG se sastao 3 puta. Na sastancima SRG razmatrana su i analizirana aktuelna pitanja iz oblasti sigurnosti. Na tri održana sastanka SRG donešena su ukupno 10 zaključaka.

U skladu sa zahtjevima koji uređuju sistem upravljanja nadležnih tijela (ARx zahtjevi), Agencija je uspostavila proces identifikacije i kontrole internih rizika koji bi mogli uticati na sposobnosti Agencije u sprovođenju aktivnosti nadzora. Sve identifikovane opasnosti se sistemski i proaktivno analiziraju kroz Bazu opasnosti i rizika Agencije (tzv. *Hazard Log*) uzimajući u obzir ljudske faktore i organizacionu strukturu Agencije, ključne procese, interne i eksterne procese, saradnju, promjene itd.

Predstavnici Agencije su tokom 2022. godine aktivno učestvovali u radu ICAO RASG tijela (EASPG) i EASA SM TeB tijela i SPN tijela, dominantno učešćem na webex sjednicama. Nastavljena je praksa, i tokom 2022. godine, kontinuirane razmjene informacija o sigurnosti sa EASA-om i ostalim državama članicama kako bi se omogućila adekvatna analiza podataka o sigurnosti na evropskom nivou. Za iste potrebe komuniciralo se i sa predstavnicima ICAO EUR NAT kancelarije.

Promocija sigurnosti kod vazduhoplovnih subjekata

Promocija sigurnosti je jedna od četiri osnovne komponente sistema upravljanja sigurnošću (SMS). Kroz promociju pozitivnih primjera iz prakse i razmjenu sigurnosnih informacija kod svih učesnika podiže se i sveukupan nivo svijesti i sigurnosti. Na ovaj način se stvara pozitivna sigurnosna kultura.

Za 2022. godinu se može reći da je godina oporavka vazdušnog saobraćaja na svjetskom nivou od posljedica pandemije COVID-19. Agencija za civilno vazduhoplovstvo je u komunikaciji sa vazduhoplovnim subjektima aktivno učestvovala u promovisanju sigurnog vraćanja na uobičajene nivoe saobraćaja, vodeći računa da je došlo do gubitka stečenih vještina usljed smanjenog obima radova u svim oblastima tokom perioda od 2020-22. Treba napomenuti i da je tokom 2022. godine, zbog sukoba u Ukrajini, došlo do novog, uglavnom regionalnog smanjenja obima saobraćaja. Kada je Crna Gora u pitanju, došlo je do prekida saobraćaja iz pojedinih država iz kojih je u normalnim okolnostima dolazio veliki broj putnika, što se negativno odrazilo na poslovanje aerodroma, posebno Aerodroma Tivat.

Agencija je koristila mogućnosti elektronske komunikacije i kroz tzv. Safety info e-mail upoznavala predstavnike vazduhoplovnih subjekata sa svim bitnim i korisnim informacijama i promotivnim aktivnostima koje potiču od relevantnih međunarodnih izvora. U toku 2022. godine vazduhoplovnim subjektima su proslijeđena 22 Safety info e-mail-a. Najviše informacija je proslijeđeno od EASA-e, ukupno 10.

Tokom 2022. godine Agencija je, u cilju unapređenja vazduhoplovne kulture i promocije sigurnosti u vazduhoplovnoj zajednici, nastavila sa pružanjem pomoći vazduhoplovnoj zajednici u razumijevanju i implementaciji propisa, kroz aktivnosti unapređenja sadržaja i funkcionalnosti svoje internet stranice, promocije najbolje prakse i dr.

U posljednjem kvartalu 2022. godine, objavljen je Pravilnik o izmjenama i dopunama pravilnika o obavještanju, analiziranju i praćenju (follow-up) događaja u civilnom vazduhoplovstvu („Službeni list CG”, broj 120/22) kojim je u crnogorski regulatorni sistem usvojena Delegirana regulativa komisije (EU) 2020/2034 o dopunjavanju Regulative (EU) br. 376/2014 Evropskog parlamenta i Savjeta u pogledu zajedničkog evropskog sistema klasifikacije rizika. Ovom Regulativom se utvrđuje zajednički evropski sistem klasifikacije rizika (ERCS) za određivanje sigurnosnog rizika događaja, kako bi se na nivou Evrope uzvršilo ujednačavanje načina na koji se klasifikuju rizici.

Redovne aktivnosti **Menadžera Sistema za praćenje usklađenosti** tokom 2022. godine obuhvatale su praćenje stanja ažurnosti internih priručnika i procedura Agencije koji su dio Sistema upravljanja Agencije, kao i usaglašavanje svih internih priručnika u odnosu na prihvaćene standarde, praćenje usklađenosti za zakonskim okvirom eksternih i internih akata koje izdaje/donosi Agencija a koji podliježu internim procedurama saglasnosti Agencije, kao i procjena usklađenosti radnih procesa Agencije kroz interne nadzore (audite) za praćenje usklađenosti u odnosu na regulatorne zahtjeve, međunarodne standarde i interne akte i procedure.

Dodatne aktivnosti Menadžera sistema za praćenje usklađenosti su donošenje, praćenje i realizacije Plana inspekcijskih i kontinuiranih nadzora Agencije za civilno vezduhoplovstvo, koji pokriva sve oblasti u kojima Agencija vrši nadzore eksternih subjekata u skladu sa zakonskim obavezama. Planiranje nadzora obuhvata vrstu aktivnosti, subjekat nadzora, regulatorne zahtjeve čija se ispunjenost provjerava, broj aktivnosti u sklopu kojih se sprovodi nadzor ili inspekcija, planirano prosječno trajanje aktivnosti po inspektoru, koje uključuje pripremu aktivnosti, sprovođenje aktivnosti, administrativne poslove prije i poslije sprovođenja aktivnosti, koje se tiču analiza neusaglašenosti i pripreme izvještaja. Predstavljena je analiza broja inspektora/nadzornika koji sprovode aktivnosti, lokacija i metrika za planirano trajanje aktivnosti nadzora i inspekcije, koje su samo jedan dio aktivnosti zaposlenih u Agenciji, uključenih u poslove nadzora.

Sprovođenje internih nadzora u cilju identifikacije eventualnih neusklađenosti, analiza njihovih uzroka, analiza i eventualno prihvatanje ili odbijanje korektivnih mjera predloženih od subjekta nadzora za njihovo otklanjanje, kao i verifikacija efikasnosti prihvaćenih korektivnih mjera bitna su aktivnost Sistema za praćenje usklađenosti. Plan za praćenje usklađenosti polazi od činjenice da sve oblasti pokrivene Osnovnom uredbom br. 216/2008 i pravilima implementacije koja iz nje proizilaze, a koja su na snazi u Crnoj Gori i moraju biti predmet sistematske i organizovane provjere od strane Sistema za praćenje usklađenosti.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je u 2022. godini nastavio poslove u oblasti svoje nadležnosti:

U 2022. godini, u skladu sa Planom nadzora za 2022. godinu, vršen je kontinuirani nadzor nad radom vazduhoplovno-medicinskog centra (*Aero-Medical Center – AeMC*), kao i kontinuirani nadzor nad radom ljekara specijalista, ovlašćenih vazduhoplovno-medicinskih ispitivača (*Aero-Medical Examiner – AME*), koji su odgovorni za donošenje ocjene sposobnosti vazduhoplovnog i drugog stručnog osoblja.

Organizovan je Kurs za obnovu znanja za specijaliste vazduhoplovne medicine, ovlašćene za obavljanje poslova medicinskih pregleda, analiza i ocjenjivanja zdravstvenog stanja vazduhoplovnog osoblja (*AME*) i izdato je Uvjerenje o završenom kursu za obnovu znanja iz vazduhoplovne medicine po odobrenom Programu obuke iz vazduhoplovne medicine.

Ovlašćenim vazduhoplovno-medicinskim ispitivačima (AME) je, nakon provjere ispunjenosti uslova, izdato Uvjerenje o produžetku ovlašćenja za rad na ocjeni zdravstvene sposobnosti vazduhoplovnog osoblja na tri godine, koliki je zakonski rok važenja ovlašćenja.

Nastavljena je stalna stručna komunikacija sa ovlašćenim vazduhoplovno-medicinskim ispitivačima, kao i konsultacije sa ljekarima specijalistima vazduhoplovno-medicinskog centra koji su uključeni u vršenje medicinskih pregleda vazduhoplovnog osoblja.

Zbog promjene u rukovodstvu, u 2022. godini započeta je procedura odobravanja odgovornog direktora (*Accountable Manager*) vazduhoplovno-medicinskog centra Doma zdravlja Danilovgrad, po proceduri koja je propisana regulativom.

Kontinuirano se sprovodilo ažuriranje medicinske dokumentacije sa ljekarskih pregleda i pretraga. Medicinska dokumentacija je pod režimom medicinske povjerljivosti i zaštite ličnih podataka po EU Uputstvu br. 95/46, Zakonu o zaštiti podataka o ličnosti („Službeni list CG“, br. 79/08, 70/09, 44/12 i 22/17) i Pravilniku o načinu označavanja i zaštite posebne kategorije ličnih podataka („Službeni list CG“, br. 11/11) redovno dostavljana Referatu za vazduhoplovnu medicinu, gdje se vrši arhiviranje i čuvanje medicinske dokumentacije na odgovarajući način i u propisanom vremenskom periodu.

Redovno su vođeni poslovi oko izdavanja ljekarskih uvjerenja i potvrda o zdravstvenoj sposobnosti vazduhoplovnom i ostalom stručnom osoblju.

Ažurno su obavljene aktivnosti vođenja Registra vazduhoplovnog osoblja, upisivanja ličnih podataka i određivanja broja neophodnog za izdavanje sertifikata o zdravstvenoj sposobnosti i dozvole o stručnoj osposobljenosti vazduhoplovnom osoblju.

Nastavljena je saradnja sa vazduhoplovnim subjektima čije osoblje mora da ispuni vazduhoplovno-medicinske zahtjeve za dobijanje ljekarskog uvjerenja ili potvrde o zdravstvenoj sposobnosti.

Takođe, nastavljena je stalna komunikacija i savjetovanje sa vazduhoplovnim osobljem, pomoćnim vazduhoplovnim i ostalim stručnim osobljem u cilju poboljšanja zdravlja ove populacije. Organizovani su sastanci i konsultacije sa strankama.

Referat za vazduhoplovnu medicinu je izdavao obavještenja kandidatima i, gdje je to propisano regulativom, poslodavcima o zdravstvenoj sposobnosti pojedinih kandidata, kao i uputstava kandidatima koji nijesu ispunili medicinske zahtjeve za traženi kriterijum zdravstvene sposobnosti o njihovim pravima i obavezama.

Redovno su vođeni postupci ponovljenih, vanrednih i drugostepenih pregleda u slučajevima kada kandidati za izdavanje ljekarskih uvjerenja ili potvrda o zdravstvenoj sposobnosti ne ispunjavaju sve propisane uslove.

Nastavljena je redovna komunikacija i saradnja sa ljekarima specijalistima koji učestvuju u spovođenju drugostepenog medicinskog pregleda vazduhoplovnog osoblja.

Sa Ministarstvom zdravlja, Kancelarijom Svjetske zdravstvene organizacije u Crnoj Gori i Institutom za javno zdravlje održavana je saradnja u oblasti medicinskih tema važnih za vazduhoplovnu medicinu u vrijeme trajanja pandemije COVID-19.

kao član radne grupe za granične prelaze, po Riješenju ministra zdravlja, nastavljeno je aktivno učestvovanje u izradi Nacionalnog akcionog plana za zdravstvenu sigurnost. Cilj je razvijanje kapaciteta države za realizaciju obaveza definisanih Međunarodnim zdravstvenim pravilnikom (IHR-om) koji je ključni instrument za upravljanje u vanrednim zdravstvenim situacijama, uključujući epidemije bolesti, prirodne katastrofe i ekološke krize.

Takođe, nastavljena je saradnja i razmjena iskustava sa kolegama iz regiona i EU, posebno saradnja koja se, na propisani način, obavlja sa kancelarijama evropskih nacionalnih vlasti za vazduhoplovnu medicinu u cilju dostavljanja medicinske dokumentacije, kao i priznavanja evropskih ljekarskih uvjerenja na osnovu pristigle medicinske dokumentacije (SOLI Transfer).

Kontinuirano su praćene objave i preporuke Svjetske zdravstvene organizacije, ICAO-a i EASA-e, kao i saradnja sa ICAO CAPSCA organizacijom na prevenciji i upravljanju javnim zdravstvenim događajima u civilnom vazduhoplovstvu kao što je pandemija COVID-19.

Nastavljena je saradnja sa Komisijom za istraživanje uzroka nesreća i ozbiljnih nezgoda u vazduhoplovstvu, uz poštovanje principa tajnosti ličnih podataka.

Obavljena je analiza rizika u sprovođenju regulative od strane vazduhoplovno-medicinskog centra i ovlašćenih ljekara za ocjenjivanje zdravstvene sposobnosti vazduhoplovnog osoblja i na osnovu nje je napravljen plan nadzora subjekata za sljedeću godinu.

Jedan od zahtjeva Pravilnika o posadi vazduhoplova je da ljekari specijalisti, koji se bave vazduhoplovnom medicinom, kontinuirano unapređuju znanje iz vazduhoplovne medicine. U 2022. godini Referat za vazduhoplovnu medicinu prisustvovao je Obuci obnavljanja znanja iz vazduhoplovne medicine (AME Refresher training), koji je održan u Zagrebu, kao i Internacionalnom kongresu vazduhoplovne i kosmičke medicine (International Conference of Aerospace Medicine), ICAM 2022, u Parizu. ICAM 2022 je bila prva međunarodna konferencija koja je održana u organizaciji Udruženja vazduhoplovnih ljekara (AsMA), Evropskog društva za vazduhoplovnu medicinu (ESAM), Međunarodne akademije za vazduhoplovnu i svemirsku medicinu (IAASM) i Francuskog društva vazduhoplovne i svemirske medicine (SOFRAMAS).

U **Odjeljenju za bezbjednost i olakšice**, u dijelu *regulatornih aktivnosti* u 2022. godini Agencija je, u skladu sa Zakonom o vazdušnom saobraćaju, razmotrila i dala saglasnost na programe bezbjednosti subjekata na koje se odnosi Nacionalni program bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva. U Tabeli 5 prikazani su subjekti na čije programe bezbjednosti je Agencija dala saglasnost u 2022. godini i datumi davanja tih saglasnosti.

SMATSA, Program za Crnu Goru, verzija 6	09.03.2022. godine
ToMontenegro -Izdanje 2, Revizija 0	05.04.2022. godine
ToMontenegro -Izdanje 2, Revizija 1	22.08.2022. godine
Aerodrom Podgorica-Izdanje 4, Revizija 5	28.09.2022. godine
Aerodrom Tivat – Izdanje 4, Revizija 4	17.10.2022. godine

Tabela 5 – saglasnost na programe bezbjednosti

Pored ovih programa, Agencija je dala saglasnost AD Aerodromi CG i na Program obuke iz svijesti o sajber bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva dana 8.06.2022. godine.

Tokom 2022. godine Agencija je učestvovala u pripremi, ili je u potpunosti pripremila, sedam materijala za razmatranje na tri sjednice Nacionalnog odbora za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

Agencija je pripremila i Izmjene Nacionalnog programa za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva (Izdanje 4, Revizija 4), koje je Vlada usvojila dana 28.07.2022. godine.

Agencija je pripremila Izmjene Programa kontrole kvaliteta bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva (Izdanje 4 Revizija 2) koje je Vlada usvojila 15.12.2022. godine.

U dijelu nadzornih aktivnosti, Agencija je u 2022. godini izvršila 2 audita, 31 inspekciju i 11 testova iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva, dok je u 2021. godini ukupno bilo 19 inspekcija, 2 audita i 4 testa iz oblasti bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva.

Predmet kontrole su bili operator aerodroma (aerodromi u Podgorici i Tivtu), To Montenegro i vazdušni prevozioci (Turksih Airlines, Air Serbia, Fly Dubai i Easy Jet).

Broj nadzora, kao i broj dana provedenih u nadzorima, po prvi put je poslije pandemije COVID-19 značajno povećan. Razlog za to je što je u 2022. godini došlo do povećanja broja inspektora tako da sada ukupno 4 lica vrše nadzorne aktivnosti (2 inspektora, 1 nadzornik i 1 savjetnik koji ima ovlaštenje za obavljanje nadzornih aktivnosti), dok je drugi razlog činjenica da se broj putnika i broj operacija polako vraća na nivo približan onom iz 2019. godine (broj putnika je na Aerodromu Podgorica približno isti kao 2019. godine, dok je na Aerodromu Tivat na nivou približno od oko 50%).

Inspektori Agencije su u nadzornim aktivnostima proveli ukupno 176 dana, dok je taj broj u 2021. godini iznosio 105,5 dana (u što se ne računa vrijeme pripreme, kao ni vrijeme pisanja izvještaja), tako da je povećanje dana provedenih u nadzoru u odnosu na godinu dana ranije iznosilo oko 67%.

U skladu sa preporukama Evropske komisije, od 2014. godine vodi se evidencija o ukupnom broju dana provedenih u nadzorima. U periodu od 2014. do 2021. godine (računajući te godine, dakle za period od osam godina) inspektori Agencije su, u posjeku, u nadzorima proveli 133 dana godišnje, tako da je broj dana provedenih u nadzoru u 2022. godini bio za oko 32% veći u odnosu na ovaj prosjek.

U 2022. godini utvrđeno je ukupno 57 nedostataka (kod operatora aerodroma 50, od čega na Aerodromu Podgorica 32 i na Aerodromu Tivat 18 nedostataka, 4 nedostatka su utvrđena kod SMATSA-e, 1 kod To Montenegro, 1 kod Easy JET-a i 1 nedostatak kod Uprave policije). Ako to uporedimo sa 2021. godinom kada su ukupno utvrđena 53 nedostatka dolazimo do povećanja ukupnog broja nedostataka od 7,5 %. Broj nedostataka je povećan kod operatora aerodroma, jer je u 2021. godini ukupno kod operatora aerodroma utvrđeno 47 nedostataka, što znači da je u 2022. godini broj utvrđenih nedostataka bio veći za 6,4% i to na Aerodromu Podgorica za 23,1%, a na Aerodromu Tivat je smanjen za 16,7%, dok je kod ToMontenegro smanjen (sa 6 u 2021. godini na 1 u 2022. godini).

Iako je broj nedostataka nešto veći u odnosu na 2021. godinu, on je za 2 manji u odnosu na 2019. godinu kada je zabilježen rekordan broj operacija i takođe veliki broj nadzornih aktivnosti (u 2019. godini je ukupno utvrđeno 59 nedostataka).

U 2022. godini je suspendovano je osam sertifikata KD kontrolorima, od čega sedam KD kontrolorima za kontrolu ručnog prtljaga na rendgenskom uređaju, dok je jednom KD kontroloru suspendovan sertifikat za patroliranje, nadzor i kontrolu pristupa. Svi ovi nedostaci utvrđeni su tokom vršenja tajnih testova. U 2021. godini suspendovan je jedan sertifikat KD kontroloru za patroliranje, nadzor i kontrolu pristupa zbog nedostatka utvrđenog tokom vršenja tajnog testa, dok je u 2019. godini ukupno suspendovano sedam sertifikata KD kontrolora).

Ukupno, u 2022. godini izdato je 5 prekršajnih naloga, u 2021. godini je izdato 7 prekršajnih naloga, dok su u 2020. godini i 2019. godini izdata po tri prekršajna naloga. Svi prekršajni nalozi su izdati zbog pokušaja unošenja zabranjenih predmeta u bezbjednosno-zaštićenu

zonu Aerodroma Podgorica. Kazna je u svim ovim slučajevima izrečena putnicima-jednom stranom i četiri našim državljanima.

U 2020, 2021 i 2022. godini nije bilo novčanih kazni prema subjektima nadzora, dok su u 2019. godini ukupno naplaćena četiri zaključka o kažnjavanju u iznosima od po 5000 eura.

Najveći dio nedostataka utvrđenih u 2022. godini su uspješno otklonjeni, dok je samo manji broj ostao neotklonjen (dva nedostatka na Aerodromu Podgorica čiji rok za otklanjanje ističe u 2023. godini) ili nije bilo moguće provjeriti da su ovi nedostaci stvarno otklonjeni (jedan nedostatak na Aerodromu Podgorica).

Agencija je 2022. godine sprovela do sada najveći broj nadzornih aktivnosti sa brojem aktivnih dana provedenih na terenu.

Operator aerodroma

Aerodrom Podgorica

Nad radom operatora aerodroma, tokom 2022. godine, izvršeno je deset inspekcija na Aerodromu Podgorica, i to u aprilu (2), maju (1), junu (2), avgustu (1), septembru (1), oktobru (1), novembru (1) i decembru (1) 2022. godine.

Takođe, pored inspekcija izvršen je u septembru mjesecu i audit ovog aerodroma, što podrazumijeva nadzor nad primjenom svih mjera bezbjednosti koje se primjenjuju na aerodromu.

Od sprovedenih deset inspekcija dvije su bile redovne-realizovane u aprilu mjesecu, dok su ostale inspekcije bile ponovne inspekcije, a čiji cilj je praćenje korektivnih aktivnosti u cilju otklanjanja utvrđenih nedostataka.

Osim audita i inspekcija izvršena su i četiri tajna testa na Aerodromu Podgorica u oblasti vršenja kontrole pristupa (1), KD kontrole osoblja (1) i KD kontrole putnika (2).

Aerodrom Tivat

U toku 2022. godine, izvršeno je osam inspekcija nad radom operatora aerodroma na Aerodromu Tivat i jedan audit.

Inspekcije su izvršene na način što su dvije inspekcije bile redovne (u maju i junu mjesecu), dok su ostale inspekcije bile ponovne radi praćenja realizacije korektivnih mjera s ciljem otklanjanja nedostataka, realizovane u junu (3), septembru (1), oktobru (1) i novembru (1).

Osim audita i inspekcija izvršeno je i pet tajnih testova na Aerodromu Tivat u oblasti vršenja kontrole pristupa (2), KD kontrole osoblja (1) i KD kontrole putnika (2).

Vazdušni prevozioci

ToMontenegro

Rad ToMontenegra u oblasti bezbjednosti civilnog saobraćaja kontrolisan je tokom dvije inspekcije izvršene u martu i aprilu 2022. godine. Tokom ovih inspekcija utvrđen je jedan manji nedostatak, koji je otklonjen.

U majui u julu mjesecu izvršena su dva tajna testa koji su se odnosila na zaštitu vazduhoplova, koji je u operativnoj upotrebi. Jedan test je urađen na Aerodromu Podgorica, a drugi na Aerodromu Tivat.

Ostali vazdušni prevozioci

Tokom 2022. godine izvršeno je pet inspekcija kod stranih vazdušnog prevozlaca, u dijelu vršenja bezbjednosnog pregleda vazduhoplova prije leta. Kontrolisane su posade sljedećih avio-kompanija: Turkish Airlines (januar 2022. godine), Air Serbia (septembar 2022. godine), Easy Jet (jul i septembar 2022. godine) i Fly Dubai (jul 2022. godine).

Uprava policije

U 2022. godine izvršene su dvije inspekcije prema Upravi policije na Aerodromu Podgorica.

Provajder vazduhoplovnih usluga

U 2022. godini sprovedene su četiri inspekcije nad radom SMATSA-e u dijelu bezbjednosti. Inspekcije su izvršene u februaru mjesecu, a nakon toga su urađene i tri ponovne inspekcije, u maju, septembru i oktobru 2022. godine.

Ketering kompanije i snabdjevači vazduhoplova

Tokom 2022. godine nijesu vršene posebne inspekcije prema ketering kompanijama. Na Aerodromu Podgorica postoji jedna kompanija koja vrši usluge keteringa i iste pruža korisnicima generalne avijacije, ali je za isporuku keteringa zadužen operator aerodroma. Tokom audita Aerodroma Podgorica izvršenog u septembru vršena je kontrola dostavljanja ovih zaliha na vazduhoplove.

Na Aerodromu Tivat nema isporuka ketering kompanija.

Kompanija ToMontenegro je uvela isporuke keteringa na svoje vazduhoplove, shodno odobrenom programu bezbjednosti, ali se sve ove zalihe kontrolišu od strane operatora aerodroma, što je provjeravano tokom vršenja audita Aerodroma Tivat u julu i Aerodroma Podgorica u septembru 2022. godine.

Bezbjednost tereta i pošte

U oktobru 2020 godine Tara Aerospace je izgubila status poznatog pošiljaoca. Osim ove kompanije jedino Aerodromi CG imaju status regulisanog agenta koji se odnosi na bezbjednost karga.

Mjere koje se primjenjuju u bezbjednosti tereta i pošte na aerodromima u Podgorici i Tivtu kontrolisane su tokom audita koji su sprovedeni u julu i septembru 2022. godine.

Sertifikacija KD kontrolora i osoblja koje vrši nadzor i patroliranje – Odjeljenje za bezbjednost je tokom 2022. godine nastavilo sa vršenjem sertifikacije KD kontrolora i osoblja koje vrši poslove kontrole pristupa, nadzora i patroliranja, na način utvrđen Nacionalnim programom bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva i internim odlukama Agencije.

Ukupno su organizovana tridesetidva ciklusa polaganja kandidata, što je nešto manji broj nego u 2021. godini, kada ih je bilo 38.

Svi kandidati za KD kontrolore polagali su teorijski i praktični dio ispita, a jedan dio KD kontrolora i test interpretacije rendgenske slike. Ukupno je izdato 172 sertifikata, od čega je 84 sertifikata za obavljanje poslova kontrole pristupa, nadzora i patroliranja, dok je 88 sertifikata za KD kontrolore.

Sertifikovani izdati KD kontrolorima odnose se na ručni pregled lica (21), rad na rendgenskom uređaju za kontrolu ručnog prtljaga (49), rad na rendgenskom i EDS uređaju za kontrolu odvojenog prtljaga (4), rad na rendgenskom uređaju za kargo i poštu (4), kontrolu vozila (10) i za rukovođenje i nadzor tima KD kontrolora (3).

Procjene rizika za aerodrome Podgorica i Tivat

U skladu sa međunarodnom i nacionalnom regulativom, nastavljeno je vršenje procjene rizika za oba međunarodna aerodroma u Crnoj Gori. Procjene rizika vrši posebna komisija, na čijem čelu se nalazi predstavnik Agencije. Ove procjene se vrše u skladu sa metodologijom ICAO-a i ECAC-a i rade se na godišnjoj osnovi. Procjene je usvojio Nacionalni odbor za bezbjednost civilnog vazduhoplovstva.

Prekršajni nalozi i druge kazne

Inpektori Agencije izdali su pet prekršajnih naloga, svaki u iznosu od po 300 eura, zbog pokušaja unošenja zabranjenih predmeta u bezbjednosno-zaštićenu zonu aerodroma (municija).

Municija je pronađena na punktu za KD kontrolu putnika i ručnog prtljaga ili punktu za KD kontrolu odvojenog prtljaga na Aerodromu Podgorica. Svi zabranjeni predmeti su oduzeti i predati Graničnoj policiji.

Prekršajni nalozi su izdati u februaru (1), aprilu (1), septembru (2) i decembru (1) ove godine.

Obuke zaposlenih i međunarodne aktivnosti

Odjeljenje za bezbjednost je nastavilo sa aktivnim učešćem u radu ECAC Security Foruma na način što je tokom 2022. godine učestvovalo u radu dva sastanka, a koja su održana putem on-line konferencije.

Jedan zaposleni u Odjeljenju za bezbjednost i olakšice u 2022. godini je završio ECAC Best Practice for National Auditor, nivo 2, dok su dva zaposlena završila obuku EASA-e za nacionalne auditore.

VII MEĐUNARODNA SARADNJA

U toku 2022. godine na planu međunarodne saradnje, Agencija je imala svoje redovne aktivnosti, koje se odnose na komunikaciju sa međunarodnim vazduhoplovnim institucijama, kao i na bilateralnu i multilateralnu saradnju. Nastojali smo intenzivirati saradnju sa ključnim adresama:

- institucijama i organizacijama Evropske unije u oblasti vazdušnog saobraćaja,
- međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama – ICAO, EASA, ECAC, EUROCONTROL.
- bilateralnu i multilateralnu saradnju.

a) Saradnja sa institucijama i organizacijama Evropske unije u oblasti vazdušnog saobraćaja

Pravni osnov za integraciju Crne Gore u Evropsku uniju u oblasti vazdušnog saobraćaja predstavlja ECAA Sporazum (Multilateralni sporazum između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja).

Sporazum predviđa potpuno usaglašavanje domaćih propisa sa propisima Evropske unije u oblastima vazduhoplovne sigurnosti, bezbjednosti, upravljanja vazdušnim saobraćajem,

rukovođenja aerodromima, zaštite prava putnika i drugih korisnika usluga u vazдушnom saobraćaju, liberalizacije vazduhoplovnog tržišta, zabrane državne pomoći i zaštite životne sredine.

Tek nakon 11 godina od njegovog potpisivanja, ECAA Sporazum je ratifikovan od strane svih država članica EU i od strane depozitara, tako da je formalno stupio na snagu 01.12.2017. godine.

Da bi Crna Gora uživala u benefitima ovog Sporazuma u obavezi je da ispuni sve zahtjeve iz Protokola VII ovog Sporazuma, kroz dvije tranzicione faze.

U međuvremenu, tačnije – u avgustu 2019. godine, novi ažurirani Aneks 1 je i zvanično objavljen u Službenom listu Evropske unije donošenjem Odluke br. 1/2019 ECAA Zajedničkog komiteta od 31. jula 2019. godine kojom se zamjenjuje Aneks I ECAA Sporazuma o pravilima koja se primjenjuju na civilno vazduhoplovstvo [2019/1343] (*DECISION No 1/2019 of 31 July 2019 replacing Annex I to the ECAA Agreement on the rules applicable to civil aviation – OJL211/4 of 12.08.2019*).

Obaveza Crne Gore je da transponuje ovaj akt u nacionalno zakonodavstvo, pa je Vlada u oktobru 2022. godine utvrdila Predlog zakona o potvrđivanju izmjena Multilaterlnog sporazuma između Evropske zajednice i njenih država članica i Republike Albanije, Bosne i Hercegovine, Republike Bugarske, Republike Hrvatske, bivše Jugoslovenske Republike Makedonije, Republike Island, Republike Crne Gore, Kraljevine Norveške, Rumunije, Republike Srbije i Misije privremene uprave Ujedinjenih nacija na Kosovu o uspostavljanju zajedničkog evropskog vazduhoplovnog područja, koji bi u prvoj polovini 2023. godine trebalo da usvoji Skupštinska Crne Gore.

Posljednja kontrolna posjeta eksperata Evropske komisije (EK) Crnoj Gori u cilju identifikacije stepena transponovanja i implementacije ECAA propisa sprovedena je u periodu 7-9. oktobar 2015. godine bila u Crnoj Gori. Eksperti EK su se tom prilikom upoznali sa svim aktivnostima koje je Crna Gora preduzela u cilju konačnog ispunjenja zahtjeva iz I tranzicionog perioda ECAA Sporazuma.

Izveštaj Evropske komisije je u septembru 2016. godine dostavljen Crnoj Gori uz konstataciju da se njime potvrđuje značajan napredak koji je Crna Gora ostvarila u implementaciji zahtjeva ECAA Sporazuma, ne samo u odnosu na prvi tranzicioni period, već i na drugi. U ovom smislu, naglašeno je da je postignuta potpuna usaglašenost sa zahtjevima koji se odnose na prvi tranzicioni period u svim oblastima vazduhoplovstva, uz izuzetak od nekoliko preostalih otvorenih pitanja iz oblasti ekonomskih propisa. Ovi nedostaci odnosili su se na odredbe koje se tiču preciznog definisanja slobode određivanja cijena karata i, samim tim, zaštite prava potrošača u avio prevozu i nekih od osnovnih prava za zaštitu radnika, koja spadaju u domen obuhvata Zakona o radu i Zakona o zaštiti na radu.

U međuvremenu je, donošenjem Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vazдушnom saobraćaju, koji je stupio na snagu 14. avgusta 2020. godine („Službeni list CG“, broj 82/20) u potpunosti otklonjen dio gore navedenih neusaglašenosti koji spada u domen odgovornosti vazdušnog saobraćaja.

S obzirom da je ranijim usvajanjem Zakona o radu („Službeni list CG“, broj 74/19) otklonjen ključni dio preostalih neusaglašenosti, za očekivati je da će Crna Gora biti prva država van Evropske unije koja će ispuniti uslove za pristupanje drugoj fazi ECAA Sporazuma.

Ovo dostignuće je nesumnjivo rezultat posvećenog rada prije svega Agencije, ali i drugih aktera iz oblasti vazdušnog saobraćaja, u ispunjavanje obaveza koje podrazumijeva ECAA sporazum.

Tokom 2022. godine predstavnik Agencije, u svojstvu nacionalnog koordinatora za ECAA sporazum, još jednom je uputio poziv predstavnicima EK za pregled i verifikaciju trenutnog stanja ispunjenosti ECAA zahtjeva sa ciljem eventualnog zvaničnog završetka prvog tranzicionog perioda.

Dodatno, dogovoreno je da Crna Gora bude domaćin sljedećeg ECAA sastanka Zajedničkog komiteta, koji bi se trebao održati u Podgorici u oktobru 2023. godine.

b) Saradnja sa međunarodnim vazduhoplovnim organizacijama

Značajan dio međunarodnih aktivnosti Agencije zasnovan je na članstvu u međunarodnim organizacijama, iz razloga što je najveći dio sistema civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori uređen u skladu sa međunarodnim konvencijama, rezolucijama, standardima i preporukama sljedećih međunarodnih organizacija:

- Međunarodna organizacija civilnog vazduhoplovstva (*International Civil Aviation Organization – ICAO*),
- Agencija Evropske unije za sigurnost vazdušnog saobraćaja (*European Union Aviation Safety Agency – EASA*),
- Evropska konferencija civilnog vazduhoplovstva (*European Civil Aviation Conference – ECAC*),
- Evropska organizacija za sigurnost vazdušne plovidbe (*European Organization for the Safety of Air Navigation – EUROCONTROL*).

Direktor Agencije i zaposleni u Agenciji učestvuju na redovnim sastancima i to: ECAC (*Directors General Meeting – DG Meeting, Security Forum, ECAC Meeting*), EUROCONTROL (*Provisional Council – PC, Enlarged Committee – EC*); EASA (*EASA Management Board – EASA MB, EASA Advisory bodies meetings*), ECAA (*ECAA Joint Committee*).

Najvažniji međunarodni događaj u 2022. godini bilo je 41. zasjedanja Skupštine ICAO (27. septembra do 07. oktobra 2022. godine), koja se sastaje svake treće godine. Više od 3.000 predstavnika koji zastupaju 193 državu članicu ICAO, prisustvovali su ovom događaju. U crnogorskoj delegaciji su bili i direktor Agencije i samostalni savjetnik za međunarodnu saradnju.

Rad Skupštine je podijeljen na: Plenarno zasijedanje, Izvršni odbor, Tehničku komisiju, Ekonomsku komisiju, Pravnu komisiju i Administrativnu.

Plenarno zasijedanje kreira politiku ICAO-a za budući period, i bira predstavnike Savjeta.

Savjet je stalno tijelo organizacije odgovorno Skupštini. Sastoji se od 36 država članica, koje bira Skupština na svake tri godine. Za nove članove Savjeta je glasalo 170 država u prvom dijelu, 171 u drugom dijelu, i 175 u trećem dijelu. Jedan broj država članica ICAO-a nije bio u mogućnosti da glasa, jer nisu izmirili svoje kontribucije prema ICAO-u i pravo glasa im je suspendovano.

Skoro 60 tema, podijeljeno po navedenim tijelima, je razmatrano na Skupštini i to:

- godišnji izvještaji za 2019, 2020. i 2021. godinu,
- zaključci sa Konferencije COVID-19,
- programi za olakšice,

- vazduhoplovna sigurnost,
- audit programi,
- zaštita okoline (generalni uslovi, buka, kvalitet vazduha, klimatske promjene, CORSIA),
- multiligalizam,
- povećanje efikasnosti i efektivnosti ICAO-a,
- inovacije u avijaciji,
- programi tehničke saradnje,
- vazduhoplovna sigurnost i upravljanje vazдушnim saobraćajem,
- ekonomski razvoj vazdušnog saobraćaja,
- ekonomska regulativa za međunarodni vazdušni saobraćaj, za aerodrome, za pružanje usluga,
- vazduhoplovni podaci,
- ICAO budžet za 2023, 2024. i 2025. godinu, fondovi, amandmani finansijske regulative.

U toku zasijedanja Skupštine, delegacija Crne Gore je bila u prilici da se sretne sa velikim brojem kolega iz zemalja članica ICAO-a i međunarodnih organizacija i institucija sa kojima smo razmijenili iskustva u cilju unaprjeđenja nivoa sigurnosti, bezbjednosti i efikasnosti odvijanja vazdušnog saobraćaja.

c) Bilateralna i multilateralna saradnja

Agencija posebnu pažnju posvećuje saradnji sa drugim nadzornim organima u zemlji i inostranstvu, odnosno međunarodnoj i regionalnoj saradnji sa vazduhoplovnim vlastima država u regionu.

Agencija je sa svim nacionalnim nadzornim organima država regiona ostvarivala respektabilnu saradnju po pitanju obavljanja redovnih aktivnosti iz svoje nadležnosti. U cilju doprinosa jačanju regionalne saradnje, razmjene dokumentacije, iskustava i kadrovskih potencijala Agencija je prethodnih godina potpisala Memorandume o razumjevanju (MoU) sa vazduhoplovnim vlastima Bosne i Hercegovine, Makedonije, Srbije, Turske, Hrvatske, Ujedinjenih Arapskih Emirata, Albanije, Mađarske, Kosova, Slovenije, Bugarske, Austrije i Irske, kao i Program tehničke saradnje sa vazduhoplovnim vlastima Francuske.

U maju mjesecu 2022. godine, upriličeno je potpisivanje Aranžmana o tehničkoj saradnji direktora Agencije sa direktorom vazduhoplovnih vlasti Francuske. Ovo je treći u nizu Aranžmana koji smo sa francuzima potpisali.

Potpisani memorandumi potvrđuju kontinuitet intenzivnih aktivnosti Agencije u uspostavljanju bliskih i partnerskih odnosa između vazduhoplovnih vlasti, prvenstveno u regionu ali i šire.

VIII ZAKLJUČNE OCJENE

Na osnovu navedenog može se zaključiti sljedeće:

- Agencija za civilno vazduhoplovstvo uspješno funkcioniše kao nezavisni i samostalni pravni subjekt i u potpunosti izvršava poslove u skladu sa svojim nadležnostima propisanim Zakonom o vazdušnom saobraćaju, odnosno obavlja zakonom propisana javna ovlašćenja, koja su joj prenijeta Zakonom o vazdušnom saobraćaju

- Dominantno zahvaljujući aktivnostima Agencije, uz doprinos ostalih subjekata iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, sve međunarodne institucije u kontinuitetu konstatuju stalni napredak Crne Gore u ovoj oblasti sa konstatacijom da je u oblasti vazdušnog saobraćaja ostvaren najveći napredak u odnosu na ostale grane saobraćaja.
- Agencija će u narednom periodu, u skladu sa urađenim planskim dokumentima, i u koordinaciji i saradnji sa svim ostalim subjektima civilnog vazduhoplovstva, nastaviti preduzimanje svih mjera predviđenih zakonom i rad na dosljednoj implementaciji međunarodnih standarda, sa osnovnim ciljem podizanja sigurnosti i bezbjednosti civilnog vazduhoplovstva u Crnoj Gori na što veći nivo.
- U proteklom periodu nastavljeno je kadrovsko osposobljavanje Agencije. Neophodno je da se i dalje stvaraju finansijski i tehnički uslovi za očuvanje stručnog kadra, kao i za angažovanje novog specijalizovanog osoblja iz oblasti civilnog vazduhoplovstva, u cilju izvršavanja zakonskih i međunarodnih obaveza Agencije.

